

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Gyermeki ártatlanság? – amikor a gyermek terrorizálja a családot

Jelige: *Columbo*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. 11.

2025.

Nyilatkozom, hogy a dolgozat érdemi részéhez mesterséges intelligenciát nem vettem igénybe.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. A családon belüli erőszak dogmatikai megközelítése	6
2.1 A családon belüli erőszakkal kapcsolatos büntetőjogi szabályozás	6
2.2 A büntethetőséggel kapcsolatos főbb kérdések a családon belüli erőszak vonatkozásában.....	9
3. A családon belüli erőszak meghatározása	11
3.1 A családon belüli erőszak eredete, fogalma és jellemzői	11
3.2 A családon belüli erőszak formái	12
3.3 A családon belüli erőszak elkövetői köre	13
4. Statisztikai adatok a gyermek által hozzátartozó/k sérelmére elkövetett bűncselekményekről Magyarországon és külföldön	15
5. A gyermekek által elkövetett cselekmények kriminológiai megközelítése és lehetséges okai	18
5.1 A gyermekkori háttér és az agresszió összefüggései.....	18
5.1.1 A szülői kapcsolat és családi jellemzők.....	18
5.1.2 Az iskolai környezet és kapcsolatok hatása	20
5.1.3 A nemmel és az életkorral való összefüggések.....	21
5.1.4 A családi állapot és a vagyoni problémák hatása.....	24
5.2 A gyermek elkövetők mentális jellemzői	26
5.2.1 Pszichológiai és pszichiátriai megközelítés, a rendellenesség.....	26
5.2.2 Biológiai megközelítés	29
5.2.3 Szociológiai megközelítés	29
6. Szülőbántalmazás	31
6.1 Az anyabántalmazás	32
6.2 Az apa bántalmazása	34
7. A testvérbántalmazás	36
8. Megoldások – de lege ferenda javaslatok	39
9. Zárógondolatok	42
Irodalomjegyzék	44

1. Bevezetés

*”Menjünk ki a mezőre! Amikor a mezőn voltak, Káin rátámadt testvérére, Ábelre és agyonütötte őt.”*¹ Az emberiség történetének első gyilkossága és erkölcsi bukása is egyben egy testvérgyilkosság volt a Biblia alapján.² Ámde nemcsak az Ótörténetben lelhető fel a gyermeki kegyetlenség, hanem például Euripidész művében is, amelyben testvére buzdítására öli meg édesanyját Oresztész.³

Manapság, ha a családon belüli erőszak fogalmát meghalljuk, elsősorban a párkapcsolati vagy a gyermekbántalmazásra gondolunk. Azonban a családon belül nem kizárólag a gyermekek vagy a házastársak lehetnek veszélyben, hanem a szülők, nagyszülők, valamint más hozzátartozók is, mint például a testvérek.⁴ A gyermekekre általánosságban ártatlan, „aranyos” lényekre gondolunk és nem, mint rémséges tettek elkövetőire. Ezzel szemben számtalan példa mutat rá a családját megfélemlítő, bántalmazó vagy végső esetben lemészároló gyermekek eseteire, hozzátéve, hogy amikor gyermek elkövetőkről beszélünk, a legtöbb esetben kiderül, hogy valójában ők is a környezetük áldozatai. Dolgozatom témája azok a gyermek- (0-13), fiatalkorú (14-17) és fiatal felnőtt (18-24) elkövetők, akik családtagjaikkal – elsősorban szüleikkel vagy testvéreikkel – szemben mutatnak erőszakos, bántalmazó magatartást, mely sem társadalmi, sem erkölcsi szempontból nem megengedett. A dokumentumfilmsorozatokban, hírportálokon számos hír jelent meg arról, hogy egy gyermek követett el bűncselekményt valamely hozzátartozója ellen; (például Soproni Ágnes halála megrázta az egész országot 2000-ben, amikor 21 éves fia megölette⁵). Fontosnak tartom, hogy fokozott figyelmet kapjanak a családtagok is, akik félnek kilépni a nyilvánosság elé, mert szégyellik felfedni a velük szemben alkalmazott erőszakot. Másrészt jó lenne megérteni azokat az eseteket, amikor a gyermek, akinek kívülről szemlélve mindent megadtak szülei, miért határoz úgy, hogy megveri vagy megöli őket.

Dolgozatomban elsősorban arra keresek választ, hogy milyen pszichológiai és környezeti okok állhatnak a háttérben vagy esetlegesen milyen későbbi életkörülmény lehet

¹ Biblia: *Teremtés könyve, Ótörténet* (1 Móz 4, 8)

² Rózsa Huba: *Ótörténet. A világ keletkezése és az emberiség eredete a Biblia szerint*. Szent István Társulat. Budapest, 2008. 81–84.

³ Szoboszlai-Kiss Katalin: *Alvó Demokrácia. Kormányzásról, törvényről, erkölcsről Homérosztól Szókratészig*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2018, 20.

⁴ Domokos Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. 11.

⁵ <https://kekvillogo.hu/a-naptara-ures-volt-attol-a-naptol-kezdv-e-az-osszes-feljegyzeseit-kidobalta-fel-evig-megjatszotta-a-nyomozok-elott-soproni-agi-fia-edesanyja-eltuneset-meg-a-mediaban-is-kerestette-az-akkor-mar/>

kiváltó oka annak, ha a gyermek bántalmazza a hozzátartozóit. Többek között a születési körülményeket, nevelési stílust, a családtaggal való függőségi viszonyt vizsgálom, valamint a mentális állapot sajátosságai is választ adhatnak. Ezen felül kapcsolódó kérdésként foglalkozom azzal, hogy milyen preventív intézkedéseket lehetne tenni, amely megoldásként szolgálna a családon belüli erőszak megfékezésére. Legfőképp arra nézve, hogy a fiatal gyermek ne bántalmazza egyetlen családtagját sem.

2. A családon belüli erőszak dogmatikai megközelítése

2.1 A családon belüli erőszakkal kapcsolatos büntetőjogi szabályozás

Leendő jogászként szükségesnek érzem, hogy dogmatikailag is megvizsgáljam a családon belüli erőszakot. Legfőképp a családon belül leggyakrabban előforduló erőszakos bűncselekményeket ismertetem. Az erőszak többféleképpen is megnyilvánulhat. Jellege szerint lehet fizikai, pszichikai, szexuális és gazdasági, illetve maga az elhanyagolás is lehet egy egyfajta bántalmazás.⁶ A fizikai erőszak lehet közvetett, valamint közvetlen is. A közvetett fizikai erőszak például a tárgyak dobálása, rongálása, illetve a fegyverrel fenyegetés.⁷ Közvetlen fizikai erőszak körében rendszerint a testi sértés deliktuma valósul meg.⁸ A hatályos jogszabályok generális jelleggel határozzák meg magát a testi sértés fogalmát, azaz testi sértést követ el az a természetes személy, aki más testi épségét vagy egészségét sérti. Ezt követően kezd el differenciálni, ugyanis alapesetként rendeli büntetni a könnyű testi sértést, ha az okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul. Minősített esetként kell értékelni a súlyos testi sértés deliktumát, ha az elkövető nyolc napon túl gyógyuló sérülést vagy betegséget okoz a passzív alanynak. Mivel a dolgozat témájának fókuszában a fiatalok bűnelkövetői állnak, így fontos megemlíteni még a maradandó fogyatékoságot okozó, illetve a súlyos egészségromlást okozó testi sértést, mely szigorúbb büntetési tételkerettel rendelkezik, valamint a következő minősítő körülményeit a súlyos testi sértésnek. Egyrészt, amikor aljas indokból vagy célból, védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére és a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el a bűncselekményt.⁹ E minősített eseteket azért is fontos kiemelni, mert az elkövető gyermekek leggyakrabban a szülők, illetve a nagyszülők ellen követik el a bűncselekményt családon belül, amely a 2011-ben kimutatott statisztika alapján is megfigyelhető.¹⁰ Másrészt, ha maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozva, valamint, ha különös kegyetlenséggel követik el a testi sértést, szintén szigorúbb büntetést szabnak ki a fiatalok elkövetőire egyaránt. A legfontosabb az életveszélyt vagy a

⁶ Visontai-Szabó Katalin: *A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi kérdései*. 4. kötet. In: Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica. 2014. 243.

⁷ Domokos Andrea (szerk.): i.m. 10.

⁸ Visontai-Szabó Katalin: i.m. 259.

⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 164.§.(1)-(6)

¹⁰ Németh Eszter: *Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*. Szám-Lap, 2012/9.
<http://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>

halált okozó testi sértés, ugyanis elkövetője lehet a 12. életévét betöltött személy is.¹¹ Az életveszélyt okozó testi sértés lehet szándékos, illetve megvalósulhat vegyes bűnösséggel is, amely azt jelenti, hogy az elkövető szándéka a testi sértésre, míg gondatlansága az életveszélyre, mint eredményre terjed ki. Emiatt is nevezik klasszikus praeterintencionális deliktumnak, azaz szándékon túli cselekménynek.¹² Ha a szándék a halálos eredmény lehetséges bekövetkezésére is kiterjed, akkor emberölés kísérlete miatt vonják felelősségre az elkövetőt. A halált okozó testi sértés is praeterintencionális deliktum, amelyet csak vegyes bűnösséggel lehet megvalósítani, és ez amiatt lényeges, mert el kell határolnunk a befejezett emberöléstől. A sértett halálára, mint eredményre csak a gondatlanság terjedhet ki, ha ez nem így valósul meg, akkor a cselekmény emberölésnek minősül. Testi sértés előzi meg az emberölést is általában, továbbá az esetek többségében az eszközcselekmény az egészség sértése vagy a test bántalmazása. Ha viszont az elkövető szándéka akár már eshetőlegesen is kiterjed a halálos eredményre, továbbá, ha be is következik, akkor emberölés valósulna meg. Az elkövetéskori tudattartalom alapján tudjuk elhatárolni ezeket az eseteket, méghozzá a tárgyi, illetve az alanyi tényezők segítségével, vagyis pontosabban azt, hogy a szándék magára a testi sértésre irányul-e, vagy a halál lehetséges bekövetkezésére.¹³

Az eddigiek alapján az emberölésre is szükséges kitérnem, amely a közvetlen fizikai erőszak körében a második leggyakrabban előforduló erőszakos bűncselekmény.¹⁴ A Belügyminisztérium statisztikai adatai alapján 2009. és 2018. június 30. között elkövetett 525 emberölés áldozata is családtag volt.¹⁵ A Btk. büntetni rendeli a szándékos és a gondatlan elkövetést egyaránt, továbbá minősítő körülményei is vannak, valamint bünteti az előkészületet és külön törvényi tényállásban szabályozza a privilegizált esetét is (161.§). Nyitott törvényi tényállás formájában írja le az emberölés alapesetét, ahol csak az eredmény került meghatározásra, azaz a passzív alany halála. Tehát a konkrét magatartást nem határozza meg a jogalkotó, ami a törvényi tényállásból "Aki mást megöl,.." is kirajzolódik. Ha az elkövetőnek valamilyen nem büntető jogszabályban rögzített speciális jogi kötelezettsége van, és ezt elmulasztja, akkor mulasztással is megvalósíthatja a deliktumot.¹⁶ Az emberölés minősített esetei közül szintén hangsúlyos megemlíteni a dolgozat témáját tekintve a védekezésre képtelen

¹¹ Uo. 164.§.(8)

¹² Tóth-Zsámboki Judit: *Az életveszélyt okozó testi sértéssel kapcsolatos problémákról*. Iustum Aequum Salutare, 2009/4., 291–292.

¹³ Benedek Zoltán: *Az emberölés elhatárolása a halált és az életveszélyt okozó testi sértéstől*. Belügyi Szemle, 2017/4, 36., 48.

¹⁴ Domokos Andrea (szerk.): i.m. 10.

¹⁵ Forrás: ENyÜBS

¹⁶ Tapodi Péter Ádám: *A nyitott törvényi tényállású bűncselekmények mulasztásos változatának alkotmányos büntetőjogi vonatkozásai, különös tekintettel az Alkotmánybíróság gyakorlatára*. MJ, 2019/3., 165–179.

személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett emberölést.

Nagy veszélynek vannak kitéve a családok egyes tagjai és gyakran büntetlenül maradnak az ellenük elkövetett bűncselekmények, tudniillik jellemzően szégyellik és eltűrik az erőszakot, amely folytán titkolják, nehogy napvilágra kerüljön a cselekmény.¹⁷ A 2013. július 1-jén hatályba lépett Btk. sui generis tényállásként rendelte büntetni a kapcsolati erőszakot a 212/A.§.-ban, azaz önálló tényállásban. Ezáltal a családtagok fokozott védelmét rögzítették, ugyanis nemcsak a tettegességet, hanem a szóbeli bántalmazást, valamint a gazdasági ellehetetlenítést is büntetik. A kapcsolati erőszak (1) bekezdése széles passzív alanyi kört határoz meg, többek között a szülőket, a nagyszülőket, a testvéreket, a (volt) házastársat, a (volt) élettársat és még számos más hozzátartozót¹⁸ igyekszik védelmezni a büntetőjog.¹⁹ A testi sértés határát el nem érő erőszakos cselekményeket, illetve a lelki-szóbeli bántalmazásokat torolja meg az (1) bekezdés a) pontja.²⁰ A b) pont esetében már elkövetési tárgyról beszélhetünk, amely alatt az anyagi javakat értjük, és abban az esetben, ha az elkövető ezeket eladja, megterheli, megsemmisíti, megrongálja, elrejtő vagy eltitkolja, azáltal bűncselekményt követ el. A (2) bekezdés szerint hivatalból üldözendő tetteges becsületsértést, a személyi szabadság megsértését, a kényszerítést és a testi sértést szankcionálja, amely a jogalkotó akarata alapján vesztette el a magánindítványos lehetőséget. E körben szubszidiárius jellegről beszélhetünk, ugyanis, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, és emiatt is említettem korábban csak a súlyos testi sértés minősített eseteit, akkor több bűncselekmény elkövetése esetén is a kapcsolati erőszak tényállása valósul meg.²¹

Összességében elmondható, hogy tág jogszabályi háttérrel rendelkezik, hiszen a családon belüli erőszak körébe tartozó bűncselekmények szélesköre büntetendő.

¹⁷ Kanyuk Petra Ágnes: *A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében*. Magyar Rendészet, 2016/5. 33.

¹⁸ Btk. 459. § (1) 14. egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa, örökbefogadó, nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), örökbefogadott, nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is), testvér, testvér házastársa vagy élettársa, házastárs, élettárs, házastárs vagy élettárs egyeneságbeli rokona és testvére

¹⁹ Garai Renáta – Kiss Máté Jenő: *Burokba zárt erőszak: a szülőbántalmazás sajátosságai a büntetőjogi beavatkozás és a joggyakorlat tükrében*. Ügyészségi Szemle, 2022/1. 9.

²⁰ Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pont: Erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására.

²¹ Garai Renáta – Kiss Máté Jenő: i.m. 9–10.

2.2 A büntethetőséggel kapcsolatos főbb kérdések a családon belüli erőszak vonatkozásában

A gyermek családtagjai ellen elkövetett erőszakos bűncselekményei tekintetében érdemes megvizsgálni a büntethetőségi korhatárral, illetve a belátási és a beszámítási képességgel kapcsolatos kérdéseket. Már a korábbi Büntető Törvénykönyvek²² is büntették azokat, akik még csak a 14. életévüket töltötték be, ugyanis ebben a korban végzik el az általános iskolai tanulmányaikat, illetve elérik a megfelelő testi és szellemi fejlettségi szintet is.²³ Viszont a 2012. évi Btk. leszállította a büntethetőségi korhatárt a 14 életévről a 12 életévre a törvényben felsorolt súlyos bűncselekmények elkövetése esetén.²⁴ A miniszteri indokolás szerint az az oka, hogy a fiatalok körében egyre növekvő tendenciát mutatott az erőszakos érdekérvényesítés.²⁵ A súlyos bűncselekmények közé tartozik például a szándékos emberölés, halált okozó testi sértés, rablás vagy kifosztás. Csak akkor büntethető a 12-13 éves elkövető az ilyen esetekben, ha rendelkezik a szükséges belátási képességgel.²⁶ A belátási képesség nem egyenlő a beszámítási képességgel, amely a kóros elmeállapottal áll összefüggésben. A belátási képesség olyan szellemi, értelmi, erkölcsi fejlettségi szint, mely alapján a 12-14 év közötti gyermekek képesek legalább arra, hogy felismerjék az általuk kifejtett magatartás jogellenességét, valamint következményeit.²⁷

A kóros elmeállapot szintűgy összefüggésben áll a büntethetőséggel, mint kizáró körülmény, vagy mint a büntetés korlátlan enyhítésének lehetősége, amely szintén befolyással bírhat egy fiataikorú bűnelkövetőre. Kizárja a büntetőjogi felelősségre vonást, ha az elkövető képtelen cselekménye következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. Ha az elkövetőt az elmeállapota csak korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, akkor a büntetés korlátlanul enyhíthető. A beszámítási képességnek két oldala van, a felismerési és az akaratati képesség. A felismerési képesség az, hogy az elkövető előre látja magatartásának, cselekedetének lehetséges következményeit. Az akaratati képesség azt jelenti,

²² 1961. évi Btk. 20.§ Nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét még nem töltötte be., 1978. évi Btk. 23.§ Nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be.

²³ Szabó Bernadett: *Gyermekek vagy fiatalok? - A büntethetőségi korhatár leszállításának egyes kérdései.* Diskurzus, 2022/2., 29.

²⁴ Btk. 16.§

²⁵ Szabó Bernadett: i.m. 29.

²⁶ Uo. 36.

²⁷ Gáspár Szilvia: *Dilemmák a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül.* Jogi Fórum, 2017.

[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaspar_szilvia_buntetojogi_belatasi_kepesseg\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaspar_szilvia_buntetojogi_belatasi_kepesseg[jogi_forum].pdf) 4., 18.

hogyan az elkövető képes arra, hogy az akaratának megfelelő magatartást tanúsítsa, vagyis tudja, mit cselekszik, és akarja is azt cselekedni. Ha ezen elemek közül hiányzik az egyik, vagy mindkettő, akkor a kóros elmeállapot korlátozza, vagy kizárja a beszámítási képességet. Elengedhetetlen feltétel viszont még az, hogy a beszámítási képesség kizártsága, avagy korlátozottsága a konkrét, megvalósított bűncselekmény elkövetésekor álljon fenn.²⁸

²⁸ Uo. 5–6.

3. A családon belüli erőszak meghatározása

3.1 A családon belüli erőszak eredete, fogalma és jellemzői

A családon belüli erőszakról, mint szociológiai vagy kriminológiai jelenségről a 20. század 1960-as éveitől kezdve beszélnek a különböző tudományterületek. Elsődlegesen a gyermekbántalmazásra figyeltek fel, majd a feminista mozgalmak a nő- és feleségbántalmazással szemben léptek fel, így ezek is a figyelem középpontjába kerültek.²⁹ Fontos, hogy nem egy új jelenségről beszélünk, hiszen már előtte is voltak a családon belül erőszakcselekmények, mint például a házastársak közötti szexuális erőszak, ám korábban a patriarchális szemléletnek megfelelően, bizonyos mértékig, elfogadott volt a nők bántalmazása a házastársi kapcsolaton belül. A feminista mozgalmak hatására a zárt falak mögül egyre több áldozat lépett ország-világ elé, így egyre kevesebb nőverés és szexuális erőszak maradt titokban.³⁰

Amikor a családra gondolunk, egy meghitt, bizalmas közeg juthat eszünkbe és ezért nem párosítanánk össze az erőszakkal. Ebben az esetben mégis egy fogalom alá kerültek. Nem alakult ki egységes meghatározás, az ezzel foglalkozó szakemberek különbözőképpen közelítik meg a családon belüli erőszak körét. Kijelenthető, hogy nem büntetőjogi, hanem kriminológiai jelenségről van szó. Szöllősi meghatározása szerint a családon belüli erőszakcselekmények jellemzően a családtagok, valamint az intim partnerek, gyakran volt partnerek között valósulnak meg. Az e körbe tartozó jelenségek változóak, melyek szűkebben és tágabban értelmezhetőek.³¹ Szűkebb értelemben a partnerkapcsolatokon belül megvalósuló bántalmazásokat soroljuk ide, azon belül is az aktuális vagy a korábbi házastársakra/élettársakra szűkítjük le. Tágabb értelemben valamennyi közös háztartásban élők, rokonok, „családszerű helyzetben” nevelkedők vagy az intézményben élők közötti bántalmazásokat soroljuk ide. Mások szerint nem más, mint a családi kapcsolat, a függőségi viszony és a fokozott kiszolgáltatottság képes választ adni arra, hogy mi az otthoni bántalmazás definíciója és annak jellemzői.³²

²⁹ Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós(szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Wolters Kluwer Kft. 2016. 234.

³⁰ Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós: *Kriminológia*. Wolters Kluwer Hungary Kft., 2020. 318.

³¹ Uo. 319.

³² Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.): i.m. 235.

A családon belüli erőszak körében a fizikai erőszakon kívül, a szándékos és folyamatos lelki abúzus is előfordul. Az utóbbit pszichológiai (lelki) bántalmazásnak is nevezzük.³³ Nem csupán ezek alapján ismerhető fel a családon belüli erőszak, hanem arról is, hogy egy agresszor, illetve egy vagy több sértett mindig felvetődik. Fontos, hogy nagyfokú látencia jellemzi, mivel számtalan bántalmazott marad a titkok hálójában. Mindig vannak korai jelei,³⁴ az ún. „vihár előtti csend”, amelyet érdemes komolyan venni, hogy a súlyosabb bűncselekmények bekövetkezését meg lehessen előzni. Ha az ilyen jellemző sajátosságokat nem vesszük észre, akkor a „vulkán kitör”, vagyis bekövetkezik a bántalmazás és egy ördögi körbe lép át a jelenség.³⁵ Továbbá fontos, hogy sem az elkövetők, sem az áldozatok nem rendelkeznek speciális pszichológiai profillal, vagyis nem lehet megállapítani, hogy egy családon belül, ha az egyik családtag bántalmazó, akkor a másik miért nem.³⁶

3.2 A családon belüli erőszak formái

A családon belüli erőszak típusait a bántalmazás jellege, valamint a sértettek és az elkövetők szerint is lehet kategorizálni. A bántalmazás jellege szerint lehet fizikai erőszak, azon belül is közvetlen és közvetett, továbbá elhanyagolás, lelki bántalmazás, szexuális erőszak és visszaélés, gazdasági és társadalmi visszaélés. Ahogy már korábban kifejtettem, a közvetlen fizikai erőszak lehet testi sértés, emberölés vagy nem kívánt fizikai érintés, míg a közvetett esetében a tárgyak dobálása, rongálása vagy például az állatok kíntása.³⁷ Az elhanyagolás magában foglalja mindazt, hogyha az elkövető a gyermek, illetve a családban élő idős, védekezésre képtelen családtagok ellátását, gondozását vagy védelmét mellőzi. Az elhanyagolás áldozata lehet felnőtt is, akinél emocionális vagy fizikai erőszakot is alkalmaznak. A lelki abúzus verbális és érzelmi bántalmazásra tagolható. A gazdasági vagy a társadalmi visszaélés keretében az elkövető gyakran ellenőrzi a sértett pénzét, vagy korlátozza a vele való

³³ Stang Tünde: Szociális munka családokkal. In: Feuer Mária (szerk.): *A családsegítés elmélete és gyakorlata*. Akadémiai kiadó, 2019. 385.

³⁴ Szabó Kinga: *A családon belüli erőszak szociológiai kutatása interjúelemzés tükrében*. Jogtudományi Közlöny, 2023/5. 225. Az agresszió fogalmából kiindulva lehet a legjobban megragadni a családon belüli erőszak kritériumait. Ranschburg Jenő szerint "Agressziónak nevezünk minden olyan szándékos cselekvést, melynek indítéka, hogy nyílt vagy szimbolikus formában valakinek vagy valaminek kárt, sérelmet vagy fájdalmat okozzon." (Ranschburg Jenő: *Félelem, harag, agresszió*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1981. 9.)

³⁵ Visontai-Szabó Katalin: *A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai*. IDEA, 2018. 5 – 6.

³⁶ Stang Tünde: Szociális munka családokkal. In: Feuer Mária (szerk.): i.m. 385. o.

³⁷ Borbíró Andrea–Gönczöl Katalin–Kerezsi Klára–Lévay Miklós (szerk.) (2020): i.m. 322. o.

rendelkezését, például megmondja, hogy mire költheti el, vagy az áldozatot elszigeteli a külvilágtól.³⁸

A sértettek szerint az erőszakot elkövethetik gyermek, házastárs, korábbi házastárs, élettárs, volt élettárs, partner, korábbi partner, idősek és egyéb rokonok sérelmére is. Egyéb rokonnak számít a testvér, szülő, nagyszülő, keresztszülő, valamint az unokatestvér is.³⁹

Ha az elkövetők szerint kategorizálunk, akkor az agresszor lehet szülő, nagyszülő, gyermek, házastárs, élettárs, partner (vagy az utóbbi három esetében korábbi), illetve a vele egy háztartásban élő személy is.⁴⁰

3.3 A családon belüli erőszak elkövetői köre

Fontosnak tartom külön megvizsgálni a családon belüli erőszak elkövetői körét, mivel egy speciális kört szeretnék a dolgozatom vizsgálati tárgyává tenni. Az elkövetőket lehet nem szerint, bántalmazó családtagok szerint és korosztály alapján is rendszerezni. A nők általában az áldozat szerepében jelennek meg a családon belüli bántalmazások esetén, azonban egyre több eset szól arról, hogy a nők is elkövetőkké válnak.⁴¹ Azonban kevés információ található arról, hogy milyen kriminogén tényezők alapján lehet megkülönböztetni a női bántalmazókat a férfi tettesektől.⁴² Nyolc tanulmány összehasonlította a két nem közötti különbségeket, és ebből egy tanulmány kimutatta, hogy a nőket sokkal inkább motiválja az erőszak elkövetése, mint a férfiakat, hogy a hatalmat, avagy az ellenőrzést megszerezzék a másik fél felett. Viszont három tanulmány ennek ellenkezőjét állapította meg.⁴³

A bántalmazó családtagok szerinti kategorizálást már korábban kifejtettem. Az elkövetők döntő többségénél hangsúlyozni kell, hogy az elkövető érzelmileg közel áll a bántalmazotthoz, és szoros kapcsolatot ápol vele.⁴⁴ Ha korosztály szerint közelítjük meg az elkövetői kört, akkor megállapíthatjuk, hogy az időskorú,⁴⁵ valamint a felnőttkorú⁴⁶ bántalmazó

³⁸ Domokos Andrea (szerk.): i.m. 10 – 11.

³⁹ Németh Eszter: i.m. <http://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>

⁴⁰ Varga Szabolcs – Bálint Ágnes Diána: *Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat*. Belügyi Szemle, 2020/4. 10.

⁴¹ Uo. 13 – 14.

⁴² Anne M. E. Bijlsma – Claudia E. van der Put – Annemiek Vial – Joan van Horn – Geerjan Overbeek – Mark Assink: *Gender Differences Between Domestic Violent Men and Women: Criminogenic Risk Factors and Their Association With Treatment Dropout*. Journal of Interpersonal Violence 37, 2021. 21876.

⁴³ <https://domesticviolenceresearch.org/domestic-violence-facts-and-statistics-at-a-glance/>

⁴⁴ Varga Szabolcs – Bálint Ágnes Diána: i.m. 10.

⁴⁵ Uo. 18.

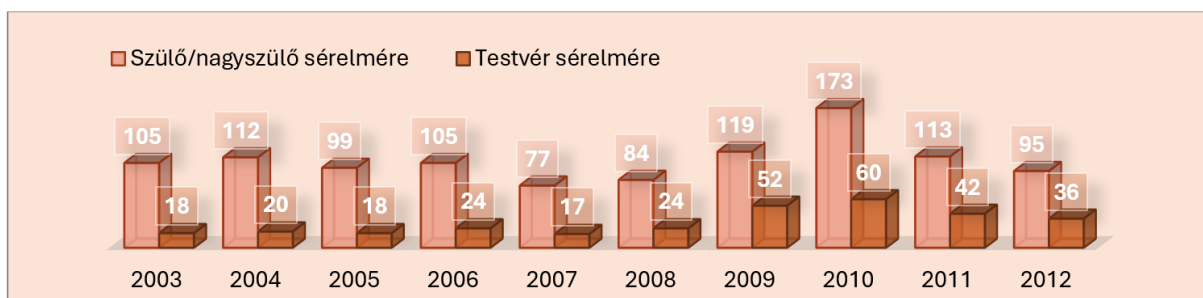
⁴⁶ Visontai-Szabó Katalin: i.m. 14.

személyek mellett fiatalok és gyermekkorú személyek egyaránt megvalósíthatják a családon belüli erőszak valamely formáját.⁴⁷

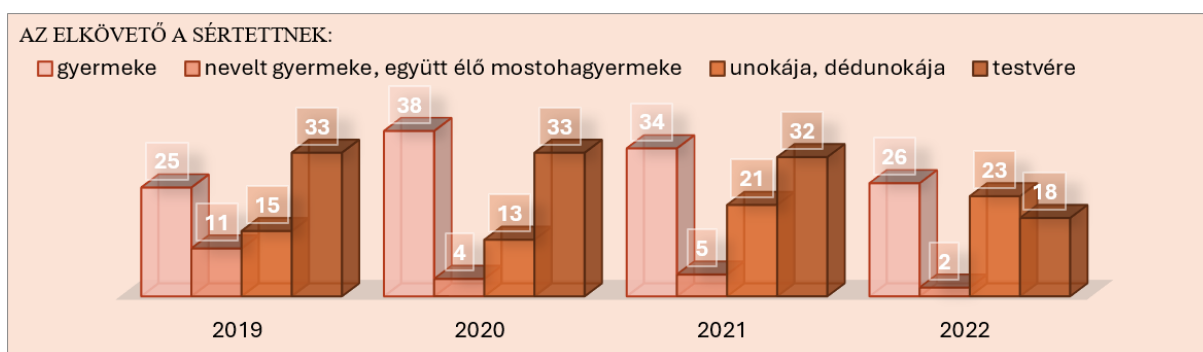
⁴⁷ Domokos Andrea (szerk.): i.m. 52.

4. Statisztikai adatok a gyermek által hozzátartozó/k sérelmére elkövetett bűncselekményekről Magyarországon és külföldön

Elemzésemet a gyermek által a hozzátartozó/k sérelmére elkövetett bűncselekmények statisztikai adatainak ismertetésével kezdem. Kutatásomban elsősorban a szűkebb családtagokra összpontosítok, mint például a szülő, nagyszülő, illetve a testvér sérelmére elkövetett bűncselekményekre. Magyarországon 2003-ban összesen 7376 fiatakorú bűnelkövető volt, amelyből 105 fő követett el bűncselekményt a szülőjével vagy nagyszülőjével szemben, 18 pedig a testvérével szemben. Az alábbi diagram jól szemlélteti, hogy 2003-tól egészen 2012-ig hullámzó volt az elkövetett bűncselekmények száma, míg 2010-ben kiugróan magas értékeket láthatunk. A statisztikai adatok alapja, a fiatakorúak által elkövetett bűncselekmények, az elkövető és a sértett kapcsolata alapján.⁴⁸

Elmondható, hogy 2019-2022. között a gyermek és az unoka, dédunoka általi deliktumok száma kiemelkedő. Továbbá kiemelhetjük, hogy többségében ezeket a bűncselekményeket a fiatakorúak követték el, míg a gyermekkorú elkövető általi deliktumok száma elenyésző.⁴⁹

⁴⁸ [Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatakorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről - Ügyészség \(ugyeszseg.hu\)](#) (Letöltve: 2024. 09. 15.) 2008-tól 2012-ig kiadott tájékoztatók.

⁴⁹ [a-gyermekek-koruk-es-a-fiatakoruk-bunozesevel-valamint-a-kiskoru-sertettekkel-osszefuggo-egyes-adatok-2020-2022.pdf \(ugyeszseg.hu\)](#), [lfiiga_106_2_2023_melléklet.pdf \(ugyeszseg.hu\)](#) (Letöltve: 2024. 09.15.)

Amit fontos megemlíteni, az a testvérekkel szembeni bűncselekmények előfordulása, mely esetben alapul vehetjük az elkövető-sértetti kapcsolatok alapján megoszló bűncselekmények számait. Ebben az esetben a 14. életévét be nem töltött kiskorú és a 18. életévét be nem töltött kiskorú sértettek szolgálnak a vizsgálat alapjául. 2019-ben 1,14% volt a testvérek elleni bűncselekmény, 2020-ban 1,1%, tehát az arány az összes bűncselekményhez képest nem változott.⁵⁰

A következő táblázat a gyermekkorúak és a fiatalok által a hozzátartozók sérelmére elkövetett konkrét bűncselekmények számát mutatja 2019 és 2023 év között. A táblázat és az előzőleg említett statisztikai adatok egyaránt tartalmaznak erőszakos és nem erőszakos bűncselekményeket is. A testi sértés és a szexuális erőszak számai alapján jól látható, hogy az elkövetők általában erőszakosabban fordulnak a saját testvéreik ellen, mint a szüleik ellen.⁵¹

Gyermekek (0-13) és a fiatalok (14-17) által a hozzátartozók sérelmére elkövetett konkrét bűncselekmények 2019 – 2023 között						
Bűncselekmények \ Elkövető a sértettnek	Gyermeke	Testvére	Unokája, dédunokája	Örökbefogadott gyermeke	Nevelt gyermeke, együtt élő mostohagyermek	Gyámoltja
Emberölés	3	3	-	-	1	-
Testi sértés	44	75	8	1	7	1
Kapcsolati erőszak	3	3	2	-	-	-
Szexuális erőszak	1	68	-	-	-	-
Szexuális kényszerítés	-	3	-	-	-	-
Szemérségsértés	1	3	-	-	-	-
Becsületsértés	1	1	-	-	-	-
Zaklatás	8	3	5	-	-	1
Sikkasztás	3	1	2	-	-	-
Rablás	1	1	2	-	-	-
Kifosztás	3	4	3	-	-	-

A fiatal felnőtt elkövetők közül már többen követtek el emberölést és testi sértést a szülei ellen 2019 és 2023 között, mint a 18 év alattiak. Viszont kiemelném a szexuális erőszakot, ami a testvérek sérelmére kevesebb esetben fordult elő, ha fiatal felnőtt volt az elkövető.⁵²

⁵⁰ Uo. 16.

⁵¹ Általam kért és a BM által megküldött statisztikai adatok. Forrás: ENyÜBS

⁵² Általam kért és a BM által megküldött statisztikai adatok. Forrás: ENyÜBS

Fiatal felnőttek (18-24) által a hozzátartozók sérelmére elkövetett konkrét bűncselekmények 2019 – 2023 között		
Elkövető a sértettnek Bűncselekmények	Gyermeke	Testvére
Emberölés	9	2
Testi sértés	127	80
Kapcsolati erőszak	35	16
Szexuális erőszak	4	11

Világviszonylatban egy spanyol kutatás szerint a szülőbántalmazások előfordulási aránya 5-21% közé tehető, míg a becslések alapján a verbális, pszichológiai és érzelmi szülőbántalmazás 22-93% között mozog.⁵³ A szülőgyilkosság a statisztikai adatok alapján és általánosan az összes gyilkosság 2-4%-át teszik ki az Egyesült Államokban (évente 200-300 ilyen eset történik), míg Európában a családgyilkosságok 13%-a szülő ellen elkövetett.⁵⁴ Európára vonatkozóan Spanyolországot emelném ki, ahol például 2022-ben 4332 esetben a 14-18 éves gyermekek által elkövetett családon belüli erőszakról számoltak be. A legsúlyosabb esetek ezeknek a bűncselekményeknek a 10-15%-a. A szülőbántalmazások olyan gyakoriak az államban, hogy más szervezeteket is bevonnak a bíróságon kívül, így a legtöbb adat nem is jelenik meg a hivatalos statisztikai rendszerekben.⁵⁵ A testvérbántalmazás elterjedt jelenség a szakemberek szerint, azonban eltérő statisztikai adatok jelennek meg a szakirodalomban. Általánosságban elmondható, hogy Spanyolországban a gyermekkorúak és a fiatalkorúak 30%-a lesz a testvére áldozata valamikor az élete során.⁵⁶ Az adatok alapján megfigyelhető, hogy Spanyolországban kiemelkedően magas arányban fordul elő a fiatalkorúak által a családtagokkal szemben elkövetett bűncselekmények száma. A megelőzése érdekében különböző intézkedések megtétele lenne szükséges még Spanyolországban is.

⁵³ Ortega-Campos E, De la Fuente-Sánchez L, Zaldívar-Basurto F, Buestán-Játiva ME, García-García J.: *Predicting the Risk of Re-Offending in Child-to-Parent Violence Using the Structured Assessment of Violence Risk in Youth*. Healthcare, 11(22). 2023. 1.

⁵⁴ Arnon Edelstein: *Parricide: Children and Adolescents who Murder their Parents – New Theoretical Insights*. International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience 4(25). 2023. 130.

⁵⁵ Ortega-Campos E, De la Fuente-Sánchez L, Zaldívar-Basurto F, Buestán-Játiva ME, García-García J.: i.m. 1.

⁵⁶ Perkins NH, Rai A, Grossman SF: *Physical and Emotional Sibling Violence in the Time of COVID -19*. J Fam Violence, 37(5). 2022. 746.

5. A gyermekek által elkövetett cselekmények kriminológiai megközelítése és lehetséges okai

5.1 A gyermekkori háttér és az agresszió összefüggései

Sokféle oka lehet, ha egy gyermek erőszakot alkalmaz valamely családtagjával szemben. E fejezetben a családi háttérrel kapcsolatos erőszakos viselkedés okainak feltárására összpontosítok, és kiemelném a szülők, illetve a testvérek ellen irányuló bántalmazás lehetséges okait.

5.1.1 A szülői kapcsolat és családi jellemzők

Egy szülő és gyermeke közötti kapcsolat, valamint a családi jellemzők gyakori esetben formálják a gyermekek magatartását. Az Alaptörvény XVI. cikke a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődését igyekszik védeni azáltal, hogy jogot biztosít nekik ezekre nézve. Azonban a szülők számára is biztosítják azt a jogot, hogy maguk válasszák meg a gyermekük számára adandó nevelést.⁵⁷ Némely szülő viszont nem a megfelelő nevelést választja, amely biztosítaná a gyermekek megfelelő fejlődését. A szülőkkel szemben fellépő gyerekek a legtöbb esetben korlátozott érzelmi kötődést mutatnak szüleik felé. Ennek egyik lehetséges oka az, hogy korábban fizikailag, lelkileg vagy szexuálisan bántalmazták őket, valamint valamilyen formában részesei voltak a szüleik közötti partnerbántalmazásnak.⁵⁸ Azért mutatnak agresszív viselkedést a szüleikkel szemben, mert az erőszakon alapuló kapcsolati modellek olyan képet közvetítettek számukra, amely révén a gyerekek internalizálják, hogy a problémák megoldásának egyetlen módja az erőszak alkalmazása. Ezt nevezzük erőszakspirálnak.⁵⁹ Azonban funkcionális viselkedésnek is lehet tekinteni, mivel gyakran azért alkalmaznak erőszakot, hogy ezzel csökkenthessék a velük szemben alkalmazott bántalmazást, legyen szó fizikai vagy lelki bántalmazásról.⁶⁰ Ez lehet pszichológiai védekezés is, amikor az áldozat egy

⁵⁷ Alaptörvény XVI. cikk (1)-(2) bekezdés

⁵⁸ Barbara Cottrell, Peter Monk: *Adolescent-to-Parent Abuse: A Qualitative Overview of Common Themes*. Journal of Family Issues, 25(8). 2004. 1073.

⁵⁹ Izaskun Ibabe: *Direct and indirect Effects of Family Violence on Child-to-Parent Violence/ Efectos Directos e Indirectos de La Violencia Familiar Sobre La Violencia Filio-Parental*. Studies in Psychology 35, no. 1., 2014. 138.

⁶⁰ Bartle-Haring, S., Slesnick, N. & Carmona, J.: *Reciprocity in Adolescent and Caregiver Violence*. J Fam Viol, 30., 2015. 158.

másik áldozatot bántalmaz és az agresszor viselkedésével azonosul, ezáltal passzív szerepből az aktív erőszakos szerepbe lép át.⁶¹

A partnerbántalmazás kritikus tényező lehet a gyerekekre nézve olyan szempontból, hogy a későbbiekben ők is erőszakosan léphetnek fel az anyjukkal szemben, ugyanis a serdülőkori erőszak fokozódhat attól, amit a gyermek átélt a szülei között megvalósuló bántalmazás miatt. A fiúgyermek bántalmazza leggyakrabban az anyját, mivel apjuk révén azt tanulhatták meg, hogy maga az apa is alulértékeli vagy bántalmazza az anyát.⁶² A válás és az ezzel együtt járó egyedülálló szülővé válás veszélyezteti a gyermek-szülő kapcsolatot. Egy tanulmány szerint, az egyedülálló szülőket gyakrabban bántalmazza a gyermekek, mint azokat, akik kapcsolatban élnek.⁶³

Patterson kényszermodellje szintén azt mutatja, hogy a gyermek agresszív magatartást tanúsít a szülők által alkalmazott kényszer hatására, amivel kontrollálni próbálják a gyermek viselkedési formáit. A kényszermodell alapján arról van szó, hogy a gyerekek hibásan tanultak vagy tapasztaltak meg viselkedési formákat, amely által maga a gyerekek viselkedése vált problémássá. Például az apának az anya elleni bántalmazó magatartása mintaként szolgálhat a gyermek számára, melynek eredményeképpen a gyermek is az anyja ellen fordulhat.⁶⁴ Probléma lehet az is, ha a szülők nem tisztázzák a családban uralkodó szabályokat. Ugyanilyen hatású lehet a családban előforduló antiszociális viselkedés (pl. kábítószerhasználat, bűncselekmény elkövetése).⁶⁵ Azok a fiatalok szintén nagyobb valószínűséggel alkalmaznak erőszakot, akik olyan családban élnek, ahol inkonzisztens szabályok és következmények uralkodnak, főleg abban az esetben, ha a szülők nem tartják meg a tekintélyüket a gyermekük erőszakos fellépésével szemben. Tehát a túlzottan megengedő szülői nevelés is befolyásoló tényező lehet.⁶⁶ A nevelés fontos egy gyermek számára, amelyet a 16 és 18 éves fiú testvérpár esete is jól szemléltet, akik lemészárolták az apjukat, anyjukat, húgukat és két testvérüket. Ezenkívül a 13 éves húgukat is megtámadták, míg a 2 éves húguk sértetlen maradt. Tettüket eltervezték, különböző bántalmazásra alkalmas eszközöket is beszereztek. Michael és Robert indoka mindössze annyi volt, hogy sorozatgyilkosokat szerettek volna utánózni, illetve a

⁶¹ Wiehe: *Sibling Abuse: Hidden Physical, Emotional, and Sexual Trauma* (2nd ed.). SAGE Publications, Incorporated. 1997. 29.

⁶² Izaskun Ibabe: i.m. 138.

⁶³ Pagani, L., Larocque, D., Vitaro, F.: *Verbal and Physical Abuse Toward Mothers: The Role of Family Configuration, Environment, and Coping Strategies*. Journal of Youth and Adolescence, 32. 2003. 216.

⁶⁴ Izaskun Ibabe: i.m. 138.

⁶⁵ Herrenkohl TI, McMorris BJ, Catalano RF, Abbott RD, Hemphill SA, Toumbourou JW.: Risk factors for violence and relational aggression in adolescence. Journal of Interpersonal Violence, 22(4). 2007. 391.

⁶⁶ Barbara Cottrell, Peter Monk: i.m. 1074.

közismert lövöldözéseket akarták túlszárnyalni. Az apa bántalmazta őket korábban, illetve elzárták a külvilágtól a gyerekeket, viszont az internethez korlátlanul hozzáfértek.⁶⁷

5.1.2 Az iskolai környezet és kapcsolatok hatása

Egy strukturális egyenletmodell rámutat arra, hogy ezeken túlmenően a problémás alkalmazkodás, amely lehet személyes, iskolai és szociális is, a látens okok közé tartozik. Tehát az antiszociális viselkedés hatással lehet az erőszakos magatartás kifejtésére. Többek között az iskolai fegyelmezetlenség játszik szerepet az antiszociális jegyek kialakulásában.⁶⁸ Így például az iskolatársak közötti kapcsolatok hozzájárulnak egy gyermek viselkedésének fejlődéséhez, és a szülővel való kapcsolat erőszakos kimeneteléhez is.⁶⁹ Emiatt a kisebb gyermekek úgy érezhetik, hogy nekik kell irányítaniuk, amellyel elkerülhetik, hogy áldozattá váljanak az otthoni környezetben, így inkább maguk lesznek bántalmazók.⁷⁰

A gyermekek viselkedésének fejlődésére nemcsak az iskola van hatással, hanem már az óvodai kapcsolatok és nevelés is jelentős szerepet játszhat benne. Az óvodai játékok során három passzív viselkedésformát különíthetünk el, az együttlétet, az együttmozgást és a tárgy körüli összeverődést, valamint két aktív viselkedésforma is megjelenik, az összedolgozás és a tagolódás. Az óvodás gyermekek nem rejtik el véleményüket, bátran kimutatják érzelmeiket a társaik és a felnőttek felé egyaránt. Ahhoz, hogy a gyermekek megfelelően tudják kezelni az őket érő külső impulzusokat, a pedagógusok tudnak segíteni a gyermekekkel való beszélgetésekkel, hogy elfogadják érzelmeiket és kontrollálni tudják az érzelmeik folyamatát, amely megelőzheti az erőszakos magatartás kialakulását is.⁷¹

Az általános iskola alsó tagozatában a gyermekek több figyelmet fordítanak a társas kapcsolatok kialakítására és viszonylag hosszantartó baráti csoportok részesei lesznek. A 6-7 éves korú gyermekek könnyedén alakítanak ki barátságokat. Egy 9-10 éves iskolás gyermek már fokozottabb figyelmet szentel arra, hogy a hasonló érdeklődés, a képesség és a személyiség alapján váljon valaki a barátjává. A későbbiekben már szervezett játékokat is gyakrabban

⁶⁷ Bever v. State (2020). Court of Criminal Appeals of Oklahoma, No. F-2018-870

⁶⁸ Izaskun Ibabe: i.m. 142., 156.

⁶⁹ Jaureguizar, Joana, Izaskun Ibabe and Murray Arnold Strau: *Violent and Prosocial Behavior by Adolescents toward Parents and Teachers in a Community Sample*. Psychology in the Schools 50 (5). 2013. 466.

⁷⁰ Barbara Cottrell: *Parent abuse: the abuse of parents by their teenage children/prepared by Barbara Cottrell for the National Clearinghouse on Family Violence*. Health Canada, 2003. 39. (ISBN: 0-662-33627-5)

⁷¹ Virág Irén: *Age-Specific Characteristics in a Pedagogical Approach*. Journal of Applied Technical and Educational Sciences, 11(1). 2021. 5–6.

játszanak, azonban ezek mellett sokszor viták is előfordulhatnak. A viták többsége verbális, de olykor a fizikai agresszió is bekövetkezik. Ez azért is fordulhat elő, mert egy gyerek érzelmiileg még kevésbé fejlett, mint például egy felnőtt, így a kritikát is nehezebben fogadja, mivel kudarcként fogja fel.⁷² Egy gyermek önkontrollja is fejletlenebb, és nehezebben reagál a kockázatos döntési helyzetekre, mint egy felnőtt.⁷³ Ezen kívül sértődékenyebb is, és fontos számára a gyakori dicséret és elismerés mind a tanároktól, mind a kortársaktól.⁷⁴

5.1.3 A nemmel és az életkorral való összefüggések

A testvérbántalmazás kiemelése azért fontos számomra, mert a legtöbb embernek van testvére, és a testvérkapcsolat az egyik leghosszabb ideig tartó kapcsolat egy életen át. Az egyes gyermekek sorsának kimenetelét befolyásolja a születési sorrend, a születési távolság, és a család mérete is.⁷⁵ Egy kutatás szerint gyerekkorban az idősebb testvérek mutatnak inkább agresszív viselkedést testvéreikkel szemben, míg a fiatalabb testvéreknél a megtorló vagy behódoló hozzáállás a jellemző. Graham-Bermann szerint az elkövető neme is központi tényező, mivel a fiútestvérek gyakrabban követtek el erőszakos cselekményt, és az áldozat legtöbbször az elkövető testvér húga volt.⁷⁶

Az óvodáskorú gyerekek között is megjelenik a közvetett agresszió használata. Kora gyermekkortól serdülőkorig, egyre gyakoribbá válik a gyermekek általi közvetett agresszió használata. Az agresszió közvetett formái pedig többnyire természetesnek tűnhetnek a gyerekek életében.⁷⁷

Az agresszióknak különböző megnyilvánulásai fejlődési szakaszonként különbözőek. Az első megnyilvánulások legkorábban akkor jelentkeznek, amikor a csecsemő először találkozik a külvilággal. A csecsemők többsége a düh és a frusztráció jeleit mutatja, de a nemük alapján számottevő különbség nem észlelhető. A felnőttkori haragélménnyel összefüggő sajátos

⁷² Uo. 9.

⁷³ Levin IP, Weller JA, Pederson AA, Harshman LA: *Age-related differences in adaptive decision making: Sensitivity to expected value in risky choice*. Judgment and Decision Making, 2(4). 2007. 232.

⁷⁴ Virág Irén: i.m. 9.

⁷⁵ Yates P.: *"It's Just the Abuse that Needs to Stop": Professional Framing of Sibling Relationships in a Grounded Theory Study of Social Worker Decision Making following Sibling Sexual Behavior*. J Child Sex Abus, 29(2). 2020. 225.

⁷⁶ Eriksen, S., Jensen, V.: *All in the Family? Family Environment Factors in Sibling Violence*. J Fam Viol 21, 2006. 499.

⁷⁷ CÔTÉ, S.,M., Vaillancourt, T., Barker, E. D., Nagin, D., & Tremblay, R. E.: *The joint development of physical and indirect aggression: Predictors of continuity and change during childhood*. Development and Psychopathology, 19(1). 2007. 39.

arcimimikák már előfordulnak a három hónapos gyerekeknél. Amikor már több, mint fél éves a csecsemő, és képes megérteni az ok-okozati összefüggéseket, akkor jelenik meg a harag kifejezése is.⁷⁸ A fizikai agresszió általában a gyerekek 8 hónapos korában jelenik meg.⁷⁹ Egy éves kor után a konfliktusok tiltakozást, illetve megtorlást válthatnak ki a gyermekekből.⁸⁰ A fizikai agresszió pedig 15 és 24 hónapos kor között tetőzik.⁸¹

Kisgyermekkorban már több, haragra utaló jel vehető észre a gyermekeken. 2-3 éves korban egyre több gyermeknél figyelték meg, hogy indulatosak, illetve agresszívek a kortársaikkal szemben.⁸² A gyermekek a fejlődésük során képesek megtanulni, hogy verbális úton és a szociális készségeiket használva is megszerezhetik azt, amit akarnak, miközben a pozitív interakciókat fenntartják.⁸³ A 2 és 5 éves kor közötti gyermekek körében gyakoribb a keményebb fizikai agresszió.⁸⁴ Ennek nem megfelelő kezelése miatt a későbbiekben egyéb problémák alakulhatnak ki náluk.⁸⁵ Ilyenek többek között az agresszív és az oppozíciós viselkedés,⁸⁶ a magatartászavar és a figyelemhiányos hiperaktivitási zavar,⁸⁷ amelyeknek súlyos következménye lehet a bűnözés, a tanulási nehézség, vagy beilleszkedési nehézség.⁸⁸ A közvetett agresszió alkalmazása általában 4-5 éves korban jelentkezik a gyermekeknél, ahogy a verbális és a szociális kognitív készségek fejlettebbé válnak.⁸⁹ Megfigyelték, hogy a vita legelején nem a reaktív agresszió⁹⁰ vezérli a gyerekeket, hanem sokkal inkább az instrumentális agresszió.⁹¹ A vita előrehaladtával viszont egyre inkább előtérbe kerül a reaktív agresszió is.⁹²

⁷⁸ Loeber, R., & Hay, D.: *Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood*. Annual Review of Psychology 48., 1997. 374–375.

⁷⁹ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: *Predictors of childhood trajectories of overt and indirect aggression: An interdisciplinary approach*. Aggressive Behavior, 44(4). 2018. 383.

⁸⁰ Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 375.

⁸¹ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 383.

⁸² Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 375.

⁸³ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 383.

⁸⁴ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 383.

⁸⁵ Uo. 383.

⁸⁶ Arslan, İ.B., Lucassen, N., van Lier, P.A.C.: *Early childhood internalizing problems, externalizing problems and their co-occurrence and (mal)adaptive functioning in emerging adulthood: a 16-year follow-up study*. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 56. 2021. 194.

⁸⁷ Knappe, S., Martini, J., Muris, P., Wittchen, H.-U., Beesdo-Baum, K.: *Progression of externalizing disorders into anxiety disorders: Longitudinal transitions in the first three decades of life*. Journal of Anxiety Disorders 86(1) 2022. 1.

⁸⁸ Arslan, İ.B., Lucassen, N., van Lier, P.A.C.: i.m. 194.

⁸⁹ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 383.

⁹⁰ „Reaktív agresszió: az agresszív viselkedés reakció az észlelt vagy valós provokációra.” Körmeny Attila, Pataky Nóra: *Agresszió és szociális információfeldolgozás az iskolában*. Új Pedagógiai Szemle 61:1-5. 2011. 50.

⁹¹ „Proaktív agresszió: célja valamilyen előnyhöz jutás (hatalom, tárgyak megszerzése, saját felsőbbrendűség bizonyítása).” Uo. 50.

⁹² Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 375.

A korai iskolás években jelentkezhetnek a magatartászavar tünetei. Ezek között említhető a más gyerekekkel és állatokkal szembeni kegyetlenség is, amelyek elősegíthetik az agresszió fokozódását és más formáinak megjelenését is.⁹³

Az agresszióval összefüggésben jelentős változáson esik át egy gyermek a serdülő- és a korai felnőttkorban.⁹⁴ Ennek fő oka, hogy ebben a korban tetőzik az agressziós késztetés, párhuzamosan a társadalmilag elfogadott, kifinomult viselkedés fejlődésével.⁹⁵ A gyermek fizikai erejének növekedése nagymértékben fokozza az elkövetett cselekmények súlyosságát, mivel sérülést és/vagy halált is okozhatnak. A másik lehetséges közreható tényező, hogy a serdülő gyermekeket könnyebben rávehetik a kortársak az erőszak kollektív formáinak megvalósítására. A társas kapcsolatok pedig jelentős mértékben elősegíthetik az agresszió és a bűnözés egyéb formáinak kialakulását, emiatt jogosnak és elfogadhatónak tekinthetik ezeket a tevékenységeket.⁹⁶ A serdülő gyermek a belső feszültsége miatti fizikai erőszakot általában a családban vagy az iskolában vezeti le. Így végül tipikusan a szüleinek, általában az anyjának vagy iskolatársának, illetve akár egy tanárnak is okoz sérülést.⁹⁷ Megállapították, hogy serdülőkorban fordul elő nagyobb arányban, hogy egy gyermek a családtagjai ellen fordul, főképp a szülei ellen. A serdülőkorban elkövetett szülő elleni erőszak kapcsán megállapítható az is, hogy ez az egyszülős családokban fordul elő nagyobb százalékban. Az életkorral való összefüggés tekintetében kijelenthető, hogy először 12-14 éves korban jelentkezik az agresszió serdülőkorban és 15-17 éves kor körül tetőzik.⁹⁸ Ahogy idősödnek, különböző egymással összefüggő tényezők is kialakulnak. Ezek a tényezők azok, amelyek a legtöbb esetben hatással vannak a különböző életkori szakaszokban megjelenő agresszív jegyekre. Ilyenek például a társadalmi, a kulturális, vagy a pszichológiai hatások.⁹⁹

Ahhoz, hogy megértsük, hogyan függ össze a nemmel az agresszivitás kialakulása, a csecsemőkortól kezdhetjük. Ebben a korban a fiúk labilisabbak érzelmileg, és több szélsőséges pozitív és negatív érzelmet fejeznek ki, mint a lányok. Sokkal jobban függenek az anyjuktól is, míg a lányok jobban képesek szabályozni az érzelmeiket, és kevésbé jellemzi őket

⁹³ Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 375 – 376.

⁹⁴ Uo. 376.

⁹⁵ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 383.

⁹⁶ Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 376 – 377.

⁹⁷ Uo. 378.

⁹⁸ Howard, Jo.: *Adolescent Violence in the Home – The Missing Link in Family Violence Prevention and Response*. ADFVC Stakeholder Paper 11., Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse, 2011. 3. <https://sfv.org.au/wp-content/uploads/2017/06/Adolescent-violence-in-the-home.pdf>

⁹⁹ Uo. 5.

dühkitörések, mint a fiúkat. Azonban kijelenthető, hogy ettől függetlenül a két nem között kevesebb a különbség.¹⁰⁰

Kevesebb nemi különbség figyelhető meg a kisgyermekkorban is, ugyanis az agresszió megnyilvánulásakor, nagyobb a hasonlóság a fiúk és a lányok között. Az általános iskolás évek alatt már jobban észrevehetőek a különbségek a külvilág számára, mivel többet vannak nagyobb társaságban is a gyermekek, mint például, amikor napköziben töltik az idejüket. A fiúk egyre inkább nyúlnak a fizikai erőszakhoz, a lányok inkább a verbális és a közvetett agressziót alkalmazzák, mint a kiközösítést, a közönyösséget és a rágalmazást. Ezt relációs agresszióknak is nevezzük, miszerint a célpontjuk a legtöbb esetben az érzelmek. Több megfigyelés mutatott rá arra, hogy a lányok is képesek fizikailag bántalmazni másokat, azonban az ilyen eseteket az áldozatok kevésbé ismerték el az interjúk során. Emiatt pedig nem kerül a felszínre, hogy ilyen szempontból valójában mekkora a különbség a lányok és a fiúk között. Nagy arányban bántalmazza fizikailag mindkét nem a testvéreiket is.¹⁰¹

Ahogy korábban már említettem, a gyermekek serdülőkorban jelentős változáson esnek át.¹⁰² Ez is bizonyítja azt a tényt, hogy nemcsak áldozata lehet mindkét nem, hanem elkövetője is a családon belüli erőszaknak.¹⁰³ Például minél idősebb, nagyobb, erősebb a gyermek, általában annál nagyobb a veszélye is annak, hogy bántalmazza a szüleit.¹⁰⁴ A serdülő fiúk követnek el leggyakrabban erőszakot a szüleikkel szemben, és családon belül a legtöbb esetben a nők válnak áldozattá, mint például az anya. Azonban, amit több tanulmány is kiemelt, hogy ugyanolyan súlyos és végzetes lehet a lányok által elkövetett erőszak is a szüleikkel¹⁰⁵, és a testvéreikkel szemben is.¹⁰⁶

5.1.4 A családi állapot és a vagyoni problémák hatása

Hardy arra a következtetésre jutott, hogy a pénzügyekkel kapcsolatos stressz, valamint bármilyen munkahelyi probléma növeli a testvéri erőszak előfordulását, mert a stabil munkahely hiánya miatt növekedhet családon belül a feszültség és felerősödhet a család társadalmi elszigeteltsége. Ez annyit jelent, hogy kevesebb kapcsolatuk van a külvilággal,

¹⁰⁰ Loeber, R., & Hay, D.: i.m. 375.

¹⁰¹ Uo. 375-376.

¹⁰² Uo. 376.

¹⁰³ Anne M. E. Bijlsma – Claudia E. van der Put – Annemiek Vial – Joan van Horn – Geerjan Overbeek – Mark Assink: i.m. 21894.

¹⁰⁴ Barbara Cottrell: i.m. 1.

¹⁰⁵ Howard, Jo.: i.m. 1.

¹⁰⁶ Barbara Cottrell: i.m. 2.

ideértve az intézményeket is. Ezek a külső kapcsolatok – mint például egy vallási szervezethez való kötődés – erősítenék a testvérek közötti békét.¹⁰⁷ Jelentős hatással van a testvérbántalmazásra is a házastársi feszültség. A gyerekekben hamis kép alakul ki a hatalmi viszonyokról, illetve legitimálják a szülők, felnőttek közötti fizikai vagy lelki erőszakot, emiatt úgy vélik, ők is megtehetik.¹⁰⁸

Az erőszakos magatartás előfordulásában a szülőkkel való érzelmi kapcsolat, valamint a felügyelet hiánya is releváns tényező, továbbá a generációk közötti problémák is.¹⁰⁹ A szülők gyakran a saját nehézségeikkel vannak elfoglalva, ezáltal nem szereznek tudomást a testvérek közötti bántalmazásról. A megkülönböztető nevelés is hozzájárul a testvérbántalmazás kialakulásához, valamint, ha a szülő sem szolgál megfelelő viselkedési mintaként.¹¹⁰ Legtöbbször viszont a szülők bagatellizálják a bántalmazó viselkedést, mondván, hogy ez csak testvérkonfliktus, vagy természetes rivalizálás, amellyel viszont nem szabad azonosítani a valódi testvérbántalmazásokat.¹¹¹

¹⁰⁷ Eriksen, S., Jensen, V.: i.m. 499 – 500.

¹⁰⁸ Uo. 500.

¹⁰⁹ Veigh, Mary Jo Mc.: *'But She Didn't Say No': An Exploration of Sibling Sexual Abuse*. Australian Social Work, 56(2). 2003. 119.

¹¹⁰ Amy Meyers: *Lifting the veil: The lived experience of sibling abuse*. Qualitative Social Work, 16(3). 2017. 335.

¹¹¹ Tucker CJ, Finkelhor D.: *The State of Interventions for Sibling Conflict and Aggression: A Systematic Review*. Trauma Violence Abuse. 18(4). 2017. 396.

5.2 A gyermek elkövetők mentális jellemzői

5.2.1 Pszichológiai és pszichiátriai megközelítés, a rendellenesség

A mentális állapot szintén összefüggésben állhat a gyermek által kifejtett erőszakos cselekményekkel. Philips korábban megállapította, hogy a pszichiátriára került gyerekek 76%-a követett el testvéri erőszakot, és csupán 22% vált az áldozatává. Közülük több gyermek tanúsított szüleikkel szemben is bántalmazó magatartást, valamint társaikkal, tanáraikkal szemben is, de az önkárosítás sem volt kizárható az esetükben.¹¹²

A szüleikkel szemben bűncselekményt elkövető fiatalok is magasabb arányban kerültek pszichiátriai kezelésbe. Többen mentális zavarban szenvednek, amelyet a figyelemzavar, valamint a magatartászavar és a beilleszkedési zavar csoportjába sorolnak, valamint rendellenességnek neveznek.¹¹³ A 21 éves Christopher Porco-t is antiszociális és pszichopata jegyek jellemezték. Baltával végzett apjával, majd anyját is meg akarta ölni, de ő túlélte.¹¹⁴ A fiatal fiú korábban lopott is a szüleitől, feszült kapcsolata volt velük a pénz miatt, ezek előre jelezték a későbbi brutalitását.¹¹⁵

A gyermekek bizonyos esetekben olyan rendellenességtől szenvednek vagy olyan állapotban vannak, amelyek szintén hatással lehetnek a viselkedésükre. Ilyen lehet az ADHD,¹¹⁶ a magatartászavar, a bipoláris zavar, a skizofrénia,¹¹⁷ a depresszió,¹¹⁸ a személyiségzavarok valamelyike, a tanulási zavar,¹¹⁹ az alkoholos személyiségzavar, illetve a skizoid elemeket tartalmazó személyiségzavar.¹²⁰

A középsúlyos fokú gyengeelméjűség és az epilepsziás személyiségzavar is befolyásoló tényező lehet. Egy 17 éves fiú is ebben szenvedett, aki ezáltal kóros elmeállapotúnak minősült. Anyját szúrta meg egy konyhakéssel, egy el nem készült karóra miatt, azonban már korábban is erőszakosan viselkedett a családban. Ennek hátterében a vele született agyi károsodása állt.¹²¹

¹¹² Perkins, N. H., & Meyers, A.: *The manifestation of physical and emotional sibling abuse across the lifespan and the need for social work intervention.* Journal of Family Social Work, 23(4). 2020. 342.

¹¹³ Izaskun Ibabe: i.m. 139.

¹¹⁴ Perri, Frank S.: *The Flawed Interview of a Psychopathic Killer: What Went Wrong?* Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling 8(1) 2011. 42.

¹¹⁵ Uo. 43.

¹¹⁶ A figyelemhiányos hiperaktivitási zavar (ADHD) az idegrendszer veleszületett vagy a fejlődés során kialakult rendellenessége. <https://lexiq.hu/adhd> (2024.11.03)

¹¹⁷ Barbara Cottrell: i.m. 3.

¹¹⁸ Bartle-Haring, S., Slesnick, N. & Carmona, J.: i.m. 149.

¹¹⁹ Barbara Cottrell, Peter Monk: i.m. 1074.

¹²⁰ Solt Ágnes: *A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere.* Belügyi Szemle, 2022(59). 178.

¹²¹ Bács-Kiskun Megyei Bíróság, 2.Fk.502/2006/9.szám

Az ezzel foglalkozó kutatások szerint, az erőszakos viselkedést a generációk egymásnak adják át, vagyis a szülők közötti erőszak miatt a fiataloknál szignifikánsan nagyobb a klinikai diszfunkció. Nagy valószínűséggel támadnak rá az anyjukra, illetve mutatnak felnőttkorban is agresszív, erőszakos viselkedést az ilyen mentális problémákkal küzdő gyerekek. Paulson és társai pedig azt állították, hogy az erőszakos fiatalokra klinikailag általános boldogtalanság, illetve alacsony önbecsülés jellemző, mert a szülők nem nyújtanak elegendő pozitív visszajelzést, támogatást vagy elismerést a gyermekeik számára.¹²²

Külön kitérnék a partner-, valamint a házastársi bántalmazásra, mint a szülőbántalmazást elősegítő tényezőre. Ez is összefügghet a szorongás, a személyiségzavarok, az internalizáló viselkedések kialakulásával, mint például a depresszió problémáival, valamint az externalizáló viselkedési problémákkal, de a szerhasználat is jellemző következmény.¹²³ A partnerbántalmazás hátterében sokszor az empátiás készség háttérbe szorulása áll. A jól fejlett empátiás készség jellemzően gátolja az agressziót. Számos tanulmány vizsgálta az agresszió és az alacsony empátiás készség kapcsolatát a narcisztikussággal. A narcisztikusok túlzott önbecsülése és önteltsége táplálja az agresszivitást, de önmagában a narcizmus fennállása is elegendő ok lehet, mivel a másik fő jellemzője, a mások érzései iránti közömbösség. Tehát, ha az empátia fejletlen, akkor elővetítheti az énközpontú jellemproblémák és adott esetben az agresszió kockázatát. Néhány bántalmazó férfinál gyakoriak a narcisztikus tulajdonságok, így a szociális készségek hiányosságait átadhatják a következő generációnak, azaz a gyerekeknek.¹²⁴

Az erőszak és a bántalmazás általában egy tanult viselkedés a szociális tanulás elmélete szerint, vagyis a felnőttektől, szülőktől, idősebb testvértől, társaktól és médiatartalmakból is megtanulhatják a gyerekek.¹²⁵ Például a médiatartalmak tekintetében, ha kevesebb erőszakos videójátékhoz, videókhoz, filmekhez vagy sorozatokhoz férnének hozzá a gyermekek, akkor kisebb lenne a gyermek általi erőszak kialakulásának esélye is.

Külön kiemelhető, hogy bizonyos pszichológiai problémák a gyermeket ért bántalmazás miatt alakulnak ki, mint például a szorongás, vagy a depresszió, melynek hatása fennállhat

¹²² Rybski, Nancy Carole: *An evaluation of a family group therapy program for domestically violent adolescents*. The University of Arizona, 1958. 16., 18. <http://hdl.handle.net/10150/288862>

¹²³ Uo. 18.

¹²⁴ McCloskey, L. A., & Lichter, E. L.: *The Contribution of Marital Violence to Adolescent Aggression Across Different Relationships*. Journal of Interpersonal Violence, 18(4). 2003. 391–393.

¹²⁵ Wiehe: i.m. 29.

egészen a serdülőkorig. A bántalmazás hatására több fiatalnál is jelentkezik külső viselkedési probléma, mint például a bűnözés, az erőszakos elkövetést is beleértve.¹²⁶

A serdülők bántalmazó hozzáállásának fő feltétele a „belső deficit”, amely a szülő elutasításából és a szülői gondoskodás hiányából eredhet. A belső deficit az agresszív magatartást támogató olyan intraperszonális jellemzőkből tevődhet össze, amelyek az agressziót, mint szituációs megnyilvánulást részesíti előnyben.¹²⁷

Különbséget kell tennünk a reaktív és a proaktív (instrumentális) agresszió között. Részben a „frusztráció-agresszió modellen” alapuló reaktív agresszió érzelemalapú és jellemzően közvetlen fenyegetésre vagy provokációra reagál, míg a részben „szociális tanulás elméletén alapuló” instrumentális agresszió manipulatív, érzéketlen, tervezett, és gyakran bizonyos célok motiválják. Kognitív, fiziológiai, illetve neurobiológiai tényezők alapján is különbséget tudunk tenni a kettő között. A neuropszichológiai vizsgálatok szerint egy reaktív agresszor gyengébb verbális információfeldolgozó képességgel és alacsonyabb intelligenciával rendelkezik, mint egy instrumentális agresszor. Pszichofiziológiailag bizonyított tény, hogy csökkent arousal szint fedezhető fel egy instrumentális agresszióra hajlamos embernél. Velük ellentétben a reaktív agresszorok pulzusszáma növekedik az észlelt provokálásra. Dodge és Coie felfedezte, hogy a reaktív agresszió esetén, a gyerekek nagyobb valószínűséggel mutatnak ellenséges attribúciós torzításokat és szándék-jel észlelési hiányosságokat. E tanulmányok alapján a klinikusoknak több kognitív folyamatot is figyelembe kell vennie az agresszív viselkedés kezelésénél. Más kutatások pedig azt bizonyították be, hogy a korai instrumentális agresszió összefügg a serdülőkori viselkedési zavarral, illetve a felnőttkori bűnözéssel is.¹²⁸

Meghatározott cél érdekében lőtték agyon szüleiket az ismert Menendez fivérek is, akiket az ítélet szerint a kapzsiság motiválta. A szüleik vagyonát akarták megörökölni. Azonban később azt állította a 21 és a 18 éves fiú, hogy évekig fizikai, szexuális és pszichológiai erőszaknak voltak kitéve az apjuk által. A gyilkosságot előre kitervelték, mivel vadászpuskát vásároltak és alibit is kreáltak maguknak. Az örökség megszerzése után pedig jelentős költsékezésbe kezdtek.¹²⁹

¹²⁶ Moylan CA, Herrenkohl TI, Sousa C, Tajima EA, Herrenkohl RC, Russo MJ.: *The Effects of Child Abuse and Exposure to Domestic Violence on Adolescent Internalizing and Externalizing Behavior Problems*. J Fam Violence, 25(1). 2010. 54.

¹²⁷ Rybski, Nancy Carole: i.m. 18.

¹²⁸ Antonius D, Sinclair SJ, Shiva AA, Messinger JW, Maile J, Siefert CJ, Belfi B, Malaspina D, Blais MA.: *Assessing the heterogeneity of aggressive behavior traits: exploratory and confirmatory analyses of the reactive and instrumental aggression Personality Assessment Inventory (PAI) scales*. Violence and victims, 28(4). 2013. 588-589.

¹²⁹ Menendez v. Terhune (2005). United States Court of Appeals, Ninth Circuit, Nos.03-55863, 03-56023.

5.2.2 Biológiai megközelítés

A gyermekek temperamentumának fejlődését általában a személyiség veleszületett biológiai dimenziójának tekintik. Ez azt jelenti, hogy az adott hajlam által két személy képes arra, hogy ugyanazt az objektív eseményt nagyon eltérően tapasztalják meg. Mindez az ősi, környezethez való alkalmazkodásból ered. A környezeti tényezőknek azonban nagyobb hatásuk van, mint a veleszületett tényezőknek, mivel az egyén reagál a környezetére és kölcsönhatásba is lép vele, ezáltal viselkedése is ezekhez az észlelésekhez igazodik.¹³⁰

Azonban kevés információ van arról, hogy a biológiai adottságok milyen befolyással bírnak például a szülők elleni erőszak kialakulására. Több szülő is beszámolt arról, hogy bántalmazó gyerekük nagyon fiatal koruktól kezdve agresszív magatartást tanúsított velük szemben. A biológiai tényezők és a szülőbántalmazás közötti egyenes összefüggést viszont nem sikerült megállapítani.¹³¹

5.2.3 Szociológiai megközelítés

A gyermekek működőképessége romolhat az iskolában, a szociális interakciókban és otthon, a családi környezetben is. Magas rizikófaktornak számít a kábítószer fogyasztása, valamint a bűnözői magatartást elősegítheti a helytelen szülői kontroll és az anya „pszichológiai hiánya.”¹³² A legtöbb kutató a gyermekek viselkedési problémáit két csoportba sorolja, az internalizáló, illetve az externalizáló megnyilvánulások csoportjába. Az externalizáló viselkedési problémák magukba foglalják az interperszonális kapcsolatok nehézségeit, valamint a szabályok megszegését, illetve az ingerlékenység és az agresszivitás megnyilvánulásait. Összességében elmondható, hogy az érzelmek feletti kontroll hiánya jellemzi ezt a csoportot. Míg az internalizáló viselkedési problémákból adódik a társadalmi elszigeteltség, mögöttes célja lehet a figyelemfelkeltés, érzelmileg az értéktelenség, a kisebbség érzése, illetve a függőség párosulhat hozzá, vagyis erre a csoportra az érzelmek feletti teljes kontroll jellemző. A csoportosítás által elmondható, hogy külső problémákkal is szembesülnek a gyerekek, amelyek a mentális egészségükre nézve meghatározó lehet.¹³³ A felsorolt tényezők részben vagy egészben is hozzájárulhatnak az agresszió társadalmi

¹³⁰ Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: i.m. 382.

¹³¹ Barbara Cottrell: i.m. 3.

¹³² Rybski, Nancy Carole: i.m. 44.

¹³³ Uo. 139.

konstrukciójához, mint például a mások feletti ellenőrzés gyakorlásához, amelyet az önbecsülés, a személyes integritás kihívásai vagy a stressz felhalmozódásából eredő önkontroll elvesztése idéznek elő. Azaz az agressziót nem csupán biológiai vagy pszichológiai tényezők határozzák meg, hanem a társadalmi és a kulturális környezet is jelentős mértékben alakítja.¹³⁴

A stresszelmélet alapján megállapítható, hogy az a gyermek, akiben túlságosan felhalmozódik a stressz, és nem rendelkezik a stressz megfelelő levezetésére alkalmas kezelési készségekkel, akkor válaszul erőszakosan léphet fel mással szemben. A düh és a frusztráció súlyosbodhat a disszociális megküzdési kísérletek hatására, amely által romolhat a gyermek működőképessége mind az iskolában, mind otthon és mind a közösségekben egyaránt.¹³⁵ A helytelen stresszlevezetés eredménye lehet tehát a magas szintű harag.¹³⁶

Az agresszív gyerekekről szóló szakirodalom a fiatalok intraperszonális jellemzőivel és/vagy a szülői hiányosságokkal társítja az erőszakos viselkedést. Az intraperszonális jellemzők általában a szociális-kognitív hiányosságokból származnak. Lochman és Dodge úgy vélték, hogy az agresszív fiatalok ellenséges attribúciós torzítást mutatnak. Ez azt jelenti, hogy ezek a fiatalok másokban eleve ellenséget látnak, így előre védekező vagy támadó módon viselkedhetnek, tehát nem képesek a kompetens problémamegoldásra.¹³⁷

Fontos megemlíteni egyéb tényezőket is, amelyek hatással vannak a mentális állapotra. Ilyen például az alkohol- vagy kábítószer-fogyasztás, amelyek jelentősen befolyásolják a viselkedést és hosszabb távon a személyiséget is torzítják. Egyéni tényezőként a lázadó hozzáállás szintje említendő meg, mely esetben például a gyermek a szabályokat figyelmen kívül hagyja, valamint a „dolgokat” megússza. Az antiszociális viselkedéssel kapcsolatos attitűdök is lényegesek, ha például úgy gondolja a gyermek, hogy helyes lopni, vagy harcolni, vagy kábítószer fogyasztani. A szenzációkeresés esetében többször tesznek őrült vagy veszélyes dolgokat, az impulzivitás fennállása esetén belerohannak veszélyes dolgokba és gondolkodás nélkül cselekednek vagy válaszolnak. Ezek mind kockázati tényezőként sorolhatók fel, melyek részben elősegítik a bántalmazó magatartás kialakulását.¹³⁸

¹³⁴ Uo. 17.

¹³⁵ Uo. 58.

¹³⁶ Uo. 59.

¹³⁷ Uo. 17.

¹³⁸ Herrenkohl TI, McMorris BJ, Catalano RF, Abbott RD, Hemphill SA, Toumbourou JW.: i.m. 392.

6. Szülőbántalmazás

Külön kitérek a gyermek által a családtagok sérelmére elkövetett bűncselekmények tipikusnak tekinthető áldozataira és konkrét jogeseteken keresztül illusztrálom a korábban kifejtett lehetséges okokat és rizikófaktorokat. A leggyakoribb áldozatok közé tartoznak a szülők, illetve a testvérek, ám nemcsak Magyarországon, hanem más országokban is.¹³⁹

Amikor a válások száma egyre csak növekedett, vele együtt nőtt a szülőbántalmazások száma is, mivel több lett az egyszülős családi forma. A bántalmazások akár a gyilkosságig is elfajulhatnak, ám ez csak szélsőséges esetekben fordul elő, és főként a felnőttkorú személyek az elkövetők. A bántalmazást viszont leggyakrabban a gyermekkorú és a serdülőkorú gyermekek követik el szüleik ellen.¹⁴⁰ Az Egyesült Államokban a 3 és a 17 év közötti gyermekek 18%-a követett el egy vagy több erőszakos bűncselekményt valamely szülőjével szemben. Megállapították azt is, hogy a gyermekek 10%-a megütötte vagy meglökte az anyját vagy az apját, a gyermekek 7%-a egy tárggyal ütötte meg a szülők egyikét, 1%-a súlyosan megverte és 1%-a olyan fegyvert használt velük szemben, amely a szülő/k halálát okozta.¹⁴¹

A szülőgyilkosság jelenségének három típusát különböztethetjük meg. Az egyik, amikor pszichiátriai betegségben szenvedő gyermek követi el a bűncselekményt, míg a másik esetben a korábbi szülő általi megalázások és bántalmazások megtorlásaként fejti ki magatartását. A harmadik esetben a felnőttkorú gyermek követi el a gyilkosságot olyan formában, hogy elhanyagolja a magatehetetlen, idős anyját vagy apját, mely által a szülő a gondozás hiányának áldozatává válik.¹⁴²

Solt Ágnes kutatása jól szemlélteti azt a tényt, hogy egy gyermek által elkövetett gyilkosságnak súlyos előzményei vannak. Anett 14 évesen követett el emberölést anyja sérelmére. A gyermek egyedül próbálta feldolgozni apja nem sokkal korábban bekövetkezett halálát. Az anyja dominálta a kislányt, és őt okolta az apja haláláért, tehát lelkiileg bántalmazta Anettet.¹⁴³ Az apa is szigorúan fogta, és hajszolta a saját elgondolása és sikere érdekében.¹⁴⁴ Ezek hatására súlyos traumákat szenvedett el a gyermek, amelyek újabb tragédiát

¹³⁹ O'Hara, Duchschere, J. E., Beck, C. J. A., & Lawrence, E.: *Adolescent-to-Parent Violence: Translating Research into Effective Practice*. Adolescent Research Review, 2(3). 2017. 185.

Noland, Liller, K. D., McDermott, R. J., Coulter, M. L., & Seraphine, A. E.: *Is Adolescent Sibling Violence a Precursor to College Dating Violence?* American Journal of Health Behavior, 28(1). 2004. S14.

¹⁴⁰ Solt Ágnes: i.m. 164.

¹⁴¹ Pagani, L., Larocque, D., Vitaro, F. et al.: i.m. 215.

¹⁴² Uo. 164.

¹⁴³ Uo. 173.

¹⁴⁴ Uo. 166.

eredményeztek.¹⁴⁵ Mintegy utazás végén bontakozott ki a cselekmény, hogy végül anyja életére tört a 14 éves lány.¹⁴⁶

6.1 Az anyabántalmazás

A szülők között is különbséget tehetünk olyan szempontból, hogy az anyabántalmazás fordul elő a legtöbb alkalommal, és az elkövető gyermek szerepében legtöbbször a fiú áll.¹⁴⁷ Kevesen foglalkoznak az anyabántalmazással, mivel gyakran magát az anyát hibáztatják a sértetté válásért, illetve egy anya is magát hibáztatja miatta, és fél attól, hogy mások mit fognak gondolni, mivel a boldog családi idillt igyekszik fenntartani.¹⁴⁸ Az anyával szembeni támadás tipikus esete, amikor a serdülőkorú fiúgyermek lépnek fel velük szemben. A fiúk gyakrabban alkalmaznak fizikai erőszakot, míg a lánygyermek a verbális támadás eszközeit használják fel. Itt is kiemelném, hogy a feleségbántalmazás nagyban hozzájárul ahhoz, hogy egy gyermeknek az anyja legyen a célpontja a szülők közül, és ne az apja.¹⁴⁹ Mivel a fiúgyermek a leggyakoribb elkövető az anyabántalmazás tekintetében, így fontos kérdéssé vált az, hogy mennyire lehet a nők elleni erőszaknak betudni a jelenséget. A nem és a hatalom összefüggése adhat választ az elkövető és a sértett nemére vonatkozóan.¹⁵⁰

„Pusztuljál innen, mert mindjárt szétbaszlak” - többször ököllel megütötte egy 22 éves fiú az anyját, forgószéket dobott hozzá, és késsel fenyegette, mert nem akarta visszaadni a telefonját, amit anyja elkért tőle. A fiú személyiségzavarban szenvedett, azonban ez nem érte el a kóros elmeállapot szintjét, amely korlátozta volna a beszámítási képességét. Az elkövető feszült lelki működéssel, érzelmi és indulati labilitással rendelkezett már korábban. Nehéz volt számára az alkalmazkodás és a beilleszkedés, amelyet a büntetett előélete is igazol.¹⁵¹

„Hajnali 5 óra körül bementem anyám szobájába. A párnát a fejére nyomtam, és leszúrtam.” 16 éves fiú tört anyja életére azért, hogy megszerezze a fegyvert és az autót. Szülei elváltak fiatalabb korában, sokat veszekedtek és a fiú sokszor volt felügyelet nélkül. Magányos gyerekkora volt és 8 éves korában depresszióban szenvedett. Iskolai bántalmazásban is volt

¹⁴⁵ Uo. 173.

¹⁴⁶ Uo. 165.

¹⁴⁷ Uo. 215.

¹⁴⁸ Edenborough M., Jackson D., Mannix J., & Wilke, L. M.: *Living in the red zone: the experience of child-to-mother violence*. Child & Family Social Work, 13(4). 2008. 464-465.

¹⁴⁹ Kennedy, T.D., Edmonds, W.A., Dann, K.T.J.: *The Clinical and Adaptive Features of Young Offenders with Histories of Child-Parent Violence*. J Fam Viol 25. 2010. 510.

¹⁵⁰ Solt Ágnes: i.m. 174 – 175.

¹⁵¹ Miskolci Törvényszék 19.B.3/2021/19. 4.

része, majd olyan társaságba keveredett, ahol okkult tudományokkal foglalkoztak.¹⁵² Az agresszivitás kialakulhatott akár a szülői felügyelet vagy az érzelmi kötődés hiánya miatt is.¹⁵³ A fiú viselkedésére hatással lehettek az iskolai kapcsolatok, illetve az őt ért abúzus.¹⁵⁴ Esetében az instrumentális agressziót említhetjük meg, mivel érzéketlen, tervezett, és meghatározott cél motiválta őt.¹⁵⁵ A 19 éves DeYoung is meghatározott cél érdekében akarta megölni családját, vagyis azért, hogy pénzt szerezzen vállalkozása elindításához. A szüleit és a 14 éves húgát gyilkolta meg. A fiatal fiúnak instabil interperszonális kapcsolatai voltak, ingerlékeny volt, azonban stabil családi háttérrel rendelkezett, nem bántalmazták fizikailag, templomba jártak, ennek ellenére a sátánizmus iránt érdeklődött.¹⁵⁶

Sarah Marie Johnson dühből megölte szüleit, mert fel akarták jelenteni idősebb barátját. 16 éves volt a lány, aki egyedül követte el a mérszárlást.¹⁵⁷ A 17 éves William agyonverte anyját, mert korlátozta a szabadságát. Egy magyar elkövető is hasonló okból ölte meg mostohaanyját és apját. Az elkövetők úgy gondolták, hogy a szülők kivégzésével szabaddá válnak.¹⁵⁸

Fontos megemlíteni, hogy a felnőttkorú elkövetők szülők elleni cselekményei külön kriminológiai jelenségnek számítanak, mert más motívumok és körülmények állnak háttérben, bár sokszor a gyermekkori rizikófaktorok is szerepet játszanak a bűncselekmény megvalósulásában. Például az idősbántalmazás egyik formája, amikor a gyermek nem biztosítja magatehetetlen vagy legyengült, beteg szülője számára a megfelelő ellátást, ápolást, azaz elhanyagolja. Például egy 74 éves anya 3 héten át, haláláig szenvedett. A kiszáradás szélén volt, *„testére a fekália rá volt száradva, testét a vizelet felfalta, test szerte felfekvések alakultak ki rajta, amik elfertőződtek, és amelyekben légy lárvák keltek ki..”* A fia vele élt, és neki kellett volna gondoznia, azonban közömbös volt anyja irányában. Hagyta szenvedni és végül meghalni. Korábban kialakult alkoholos személyiségzavarban szenvedett, azonban ez nem volt hatással a beszámítási képességére.¹⁵⁹

¹⁵² Woodham v. State (2001). Supreme Court of Mississippi, No. 1998-KA-01689-SCT. [Szerző fordítása]

¹⁵³ Veigh, Mary Jo Mc.: i.m. 119.

¹⁵⁴ Virág Irén: i.m. 5-6.

¹⁵⁵ Antonius D, Sinclair SJ, Shiva AA, Messinger JW, Maile J, Siefert CJ, Belfi B, Malaspina D, Blais MA.: i.m. 588.

¹⁵⁶ Andrew Grant DeYoung v. Derrick Schofield (2010). United States Court of Appeals, Eleventh Circuit, No. 09-10964 D.C. Docket No. 04-01559-CV-WBH

¹⁵⁷ Sarah Marie Johnson v. State of Idaho (2017). Supreme Court of Idaho, Docket No. 42857

¹⁵⁸ Szabó Miklós: És mindenütt vér – Szülőgyilkosságok Magyarországon az ezredfordulón. Budapest, Aperion 2012. 6.

¹⁵⁹ Kúria, Bfv.II.62/2020/6.

6.2 Az apa bántalmazása

Az apákat kevesebbszer bántalmazzák a gyermekek, mint az anyákat.¹⁶⁰ Ennek egyik objektív oka lehet, hogy az anyák elérhetőbb célpontok, mivel gyakrabban lépnek kapcsolatba a gyermekeikkel.¹⁶¹ Az apák bántalmazása mögött számos esetben a megtorlás áll, az évekig tartó megalázások és a verések miatt, amelyek őt és akár anyját érték.¹⁶² Legtöbbször azonban azok a gyerekek mutatnak agressziót az apjukkal szemben, akiket általában is nehéz kontrollálni, megfékezni, illetve, aki nehezen tud kompromisszumot kötni és együttműködni az apjával.¹⁶³

A korábbi durva verbális büntetésekből részesülő gyermekek, hasonló verbális erőszakot mutathatnak az apával szemben. A verbális fegyelmezést sokszor büntető és vádló jellegűnek ítélik meg a gyermekek vagy lealacsonyítónak érzik, ezért ellentámadást indíthatnak.¹⁶⁴ Egy fiatal fiú általában a külső és a belső elvárásoknak megfelelően győzni akar, hogy a társadalmi ranglétra tetejére kerüljön. Ennek hatására dönthet úgy, hogy férfiasságát érvényesíti a magas társadalmi rangú apával szemben, még hozzá fizikai erőszak formájában.¹⁶⁵

Egy japán lányt 15 évig bántalmazta szexuálisan az apja, ennek eredményeként gyermekük is született. Az apját végül 30 éves korában megölte, mert úgy érezte, csak így tud megszabadulni tőle.¹⁶⁶ Ezt nevezzük funkcionális viselkedésnek, mivel azért fejtett ki erőszakot, hogy ezzel csökkentse a vele szemben alkalmazott erőszakot.¹⁶⁷

„12 éves kora óta hallott hangokat,...amelyek általában a mások elleni erőszakot szorgalmazták” – egy fiú 15 évesen puskával fejbe lőtte apját, majd anyját is megölte, ezt követően az iskolában tartott mészárlást. Pszichózis állapotában volt és „skizoaffectív” rendellenességben szenvedett. A mentális betegség szerepet játszott a bűncselekmény elkövetésében.¹⁶⁸

¹⁶⁰ Browne, K.D., Hamilton, C.E.: *Physical Violence Between Young Adults and Their Parents: Associations with a History of Child Maltreatment*. Journal of Family Violence 13. 1998. 61.

¹⁶¹ Jennifer L., Tessa B., Sabrina F., Elisa R.: *Child-to-Parent Violence: Frequency and Family Correlates*. Journal of Family Violence 30(6). 2015. 737.

¹⁶² Browne, K.D., Hamilton, C.E.: *Physical Violence Between Young Adults and Their Parents*: i.m. 74.

¹⁶³ Pagani, Linda: *Risk Factor Models for Adolescent Verbal and Physical Aggression Toward Fathers*. Journal of Family Violence 24.3. 2009. 179.

¹⁶⁴ Jennifer L., Tessa B., Sabrina F., Elisa R.: i.m. 731.

¹⁶⁵ Uo. 738.

¹⁶⁶ Satoh, Jun-ichi: *Judicial Review in Japan: An Overview of the Case Law and an Examination of Trends in the Japanese Supreme Court's Constitutional Oversight*. Loyola of Los Angeles Law Review 41(2). 2008. 610.

¹⁶⁷ Bartle-Haring, S., Slesnick, N. & Carmona, J.: i.m. 158.

¹⁶⁸ Kinkel v. Long (2022). United States District Court, District of Oregon, 6:11-cv-06244-AA.

Az Anyabántalmazás és az Apa bántalmazása fejezetében szereplő jogesetek legfontosabb aspektusai – összefoglaló táblázat								
Elkövető neve	Lány	Fiú	Fiú	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú
Elkövető életkora	14 éves	22 éves	16 éves	19 éves	16 éves	17 éves	30 éves	15 éves
Sértett	Anya	Anya	Anya	Anya, apa, 14 éves húga	Anya, apa	Anya	Apa	Apa, anya, iskolai mérsárlás
Motívum	Nincs adat	Nem akarta visszaadni a telefont anyja kérésére	Fegyver és autó megszerzése	Vállalkozás elindításához pénz megszerzése	Idősebb barátját akarták a szülei feljelenteni	Szabadság	Szabadság megszerzése	Nincs adat
Háttér	Lelki bántalmazás, apja halála, anya általi dominálás	Személyiségzavar, feszült lelki működés, büntetett előélet, érzelmi/indulati labilitás	Elvált szülők, veszekedések, felügyelet hiánya, depresszió, iskolai bántalmazás	Instabil interperszonális kapcsolatok, ingerlékenység, stabil családi háttér, templomba járás	Normális családi háttér, idősebb barát, problémás kapcsolatok	Úgy érezte anyja korlátozza a szabadságában	15 évig szexuálisan bántalmazta őt a (biológiai) apja, gyermek is született	Hangokat hallott, pszichózis állapot, „skizoaffektív” rendellenesség

7. A testvérbántalmazás

Tucker és Finkelhor szerint a testvérbántalmazás gyakori jelenség,¹⁶⁹ amely többször fordul elő, mint a gyermekbántalmazás és a házastársi bántalmazás. A testvérek között a súlyos fizikai erőszak gyakori, ám a fizikai bántalmazás leginkább az érzelmi és a szexuális bántalmazással összefüggésben jelenik meg.¹⁷⁰ Egy áldozat vallomásai is rámutatnak erre „A bátyám megpróbált rávenni, hogy tegyek vele dolgokat szexuálisan, és amikor visszautasítottam, addig vert, amíg meg nem tettem.”¹⁷¹

Három formája van a testvéri erőszaknak. A leggyakoribb az ütés, pofon, harapás, lökdösés, a másik a szokatlan csiklandozás, illetve a sérülés/életveszély okozása, amely fulladás formájában vagy valamilyen fegyver használatával történik meg.¹⁷² A csiklandozás szokatlan formája a bántalmazásnak, ami lehet erotikus, fájdalmas vagy kellemes. A csiklandozás során erőszakot is szoktak alkalmazni, mint például a padlóra szorítást vagy a pofont.¹⁷³ Azért bántalmazza az elkövető a testvérét általában, hogy uralkodhasson felette, hogy hatalmat és irányítást érezzen, főként a fiúk a lánytestvérekkel szemben. Az oka ennek az, hogy tehetetlennek érzi magát, például, ha a testvére több figyelmet kap a jó osztályzatok miatt.¹⁷⁴ A másik lehetséges rizikófaktor az ún. „nem megfelelő elvárások”, amikor a szülők azt hiszik, hogy egy fiatalabb testvért rábízhatnak egy idősebbre és az nem fog visszaélni a helyzettel. Az egyik áldozat is erről számolt be, amikor az idősebb fiútestvérek megütötték azért, mert nem akart lefeküdni aludni.¹⁷⁵ Lehetséges az is, hogy egy testvér a testi jellemzők miatt bántalmazza verbálisan a másik felet, például a gúnyolódás szintjén.¹⁷⁶ A lelki bántalmazásnak különböző formái vannak a testvérek tekintetében. Ilyen például a gúny, a lealacsonyítás, a házi kedvencek kínzása, félelem okozása vagy személyes tárgyak megsemmisítése.¹⁷⁷

Egy 17 éves lány különös kegyetlenséggel, 70 késszúrással ölte meg a 10 éves fiútestvérét. Szülei nem voltak otthon és anyja utasítására nem hagyhatta volna el a házat. A lány mégis el akart menni, de a 10 éves fiú nem engedte, bezárta az ajtót és a kulcsot elrejtette. A lány ennek hatására tört a kisöccse életére. Halála után baltával akarta feldarabolni a testét,

¹⁶⁹ Tucker CJ, Finkelhor D.: i.m. 396.

¹⁷⁰ Wiehe: i.m. 14.

¹⁷¹ Uo. 15.

¹⁷² Uo. 15.

¹⁷³ Uo. 18.

¹⁷⁴ Uo. 25.

¹⁷⁵ Uo. 114

¹⁷⁶ Uo. 122.

¹⁷⁷ Uo. 39.

azonban ezzel felhagyott, csak azért, mert a balta életlen volt. Majd mielőtt elment volna egy papírlapot hagyott a kisfiú testén: „Nem én voltam, hanem a cigányok”. Az elkövető szülei kiskorában elváltak, anyjával, mostohaapjával és az öccsével élt együtt. Pszichés problémái voltak, amelyek 9 éves korában jelentkeztek először magatartászavar formájában. 13-15 éves kora között hasadásos elme zavart diagnosztizáltak nála, amelyből később csak maradványtünetek maradtak és többször öngyilkos is akart lenni. A viselkedésére hatással voltak ezek a problémák, azonban beszámítási képességét nem befolyásolták. Anyjával feszült volt a kapcsolatuk, a mostohaapja állítása szerint verte őt és az anyját is, érdekelte a sátánizmus és halállistát vezetett azokról, akiknek a halálát kívánta (öccse nem szerepelt rajta). Csontokat kutatott a temetőben és mindenkit ki akart véreztetni. Korábban is mutatott erőszakos magatartást, nemcsak a családban, hanem az iskolában is. 9 évesen már megpróbálta megölni a 2 éves öccsét vízbefojtással, de anyja közbelépett. Azt is kijelentette, hogy csak ő ölheti meg az anyját és a testvérét, vagyis fenyegette őket, majd azt mondta, hogy ez csak poén. Ez az eset is rámutat arra, hogy kifejezett oka nem minden esetben lehet egy ilyen jellegű bántalmazásnak.¹⁷⁸

Nagyfokú látencia öleli körbe a testvérek közötti szexuális bántalmazást, mégis gyakori formája a gyermekek szexuális zaklatásának, amely okot adhat arra, hogy fokozottabb figyelmet kapjon ez a jelenség is.¹⁷⁹ A szexuális bántalmazás kategóriái közé tartozik az erőszakos nemi erőszak, a simogatás, a tárgyakkal való szexuális zaklatás és a szodómia.¹⁸⁰ Az ilyen jellegű bántalmazásnak kitett gyermekekre más szexuális bántalmazáshoz hasonló, negatív hatással van a testvéri szexuális bántalmazás, főként a felnőttkori intim kapcsolatok kialakítása és fenntartása területén.¹⁸¹ Az áldozatok nemtől függetlenül alacsonyabb önbecsüléssel rendelkeznek felnőttkorukban, főleg akkor, ha gyakran éltek át szexuális bántalmazást testvérük által. Több elkövetői motívum is megjelenhet, mint például a deviáns vagy a kényszeres szexuális izgalom, a hatalomgyakorlás, az érzelmi/fizikai szükségletek kielégítésének vágya, melyeket családon belül elégítenek ki és a bántalmazó viselkedést csökkentő magatartás. Ezek kialakulhatnak akár a szülői elhanyagolástól, vagy, ha a szülők nem húznak megfelelő határokat a szexuális tevékenységek végzésére (szexuális élet a gyermekek előtt) vagy például akkor, amikor a gyermekek nagyon korán látnak pornográf újságot, filmet,

¹⁷⁸ Csongrád megyei bíróság, I.Fk.1431/2006/46.

¹⁷⁹ Courtney McDonald & Katherine Martinez: *Victims' Retrospective Explanations of Sibling Sexual Violence*, Journal of Child Sexual Abuse, 26:7. 2017. 874.

¹⁸⁰ Krienert, J. L., & Walsh, J. A.: *Sibling Sexual Abuse: An Empirical Analysis of Offender, Victim, and Event Characteristics in National Incident-Based Reporting System (NIBRS) Data, 2000–2007*. Journal of Child Sexual Abuse, 20(4). 2011. 368.

¹⁸¹ Courtney McDonald & Katherine Martinez: i.m. 876.

képeket.¹⁸² A testvérek közötti agresszivitás a legtöbb esetben könnyen csökkenthető lenne, ha nagyobb figyelmet kapnának, akár családi szinten, akár pedig iskolai szinten, hisz sokszor féltékenység okán fordulnak erőszakosan egymással szemben. Nagyobb körütekintéssel az erre utaló jeleket is könnyebben lehet észre venni, amely által a durvább esetek is elkerülhetők lennének, mint például a szexuális bántalmazás a fiatalabb testvér sérelmére.

¹⁸² Uo. 877.

8. Megoldások – de lege ferenda javaslatok

A szülő, a testvér, a nagyszülő, vagy más közeli hozzátartozó sérelmére elkövetett bántalmazás vagy kivételes esetben emberölés megelőzése érdekében több intézkedést is lehetne tenni. Több szempontot is figyelembe véve, illetve különböző aspektusból megközelítve háromféle preventív megoldása is lehet annak, hogy egy gyermek ne legyen a családon belüli erőszak elkövetője. Egyrészt az erőszakos magatartást mutató gyermek programban való részesítése az egyik lehetséges intézkedés. Akik jó családi háttérrel rendelkeznek, de a mentális állapotuk miatt ön- és közveszélyesek, azok speciális intézetbe helyezhetők, de alapvetően a családban kellene megoldást találni a problémára, azaz a családnak kellene az orvosi kezeléséről gondoskodni. Ha ez nem megy, akkor azokat a gyerekeket kellene a családból kiemelni, akik a pszichés problémáknak vagy más környezeti tényezőknek köszönhetően mutatnak olyan jeleket, amelyek előrejelzik az erőszakos viselkedést. Azonban nemcsak őket lehetne a kezelési programban részesíteni, hanem azokat is, akik már elkövettek valamilyen bántalmazást, illetve, akiket a deliktum miatt már elítéltek. A terápia során olyan módszert kellene alkalmazni, amely elősegíti a szociális készségeinek fejlődését, a társadalmi együttélés szabályainak betartását, köztük összpontosítva a családban való megfelelő viselkedésre, illetve a családtagjaival szembeni bánásmódra. A megfelelő fejlesztés mellett alternatív viselkedésformákat is lehetne tanítani a gyermekeknek,¹⁸³ például relaxációs készségeket.¹⁸⁴ A programban nemcsak a gyermekek vennének részt, hanem a szülők, adott esetben a testvérek is, így a fejlődést a családtagok részvételével együtt lehetne biztosítani. Ez a kezelési program segítene olyan stratégiák kidolgozásában, amelyek a harag, az agresszió és a felhalmozódott stressz csökkentésére lennének alkalmasak. Ezeket nemcsak a gyermekek, hanem a szülők és a testvérek is alkalmazhatnák, ezáltal az általuk kifejezett agresszió is csökkenhet.¹⁸⁵ Ha a programon részt vesz a szülő is, akkor megtanulhatja azt is, hogyan legyen képes adott esetben a gyermeke feletti irányítás visszavételére, hiszen gyakori, hogy a gyermek meglátja a gyenge szülői nevelés „pajzsán a rést”, amelyen keresztül betör és átveszi az uralmat felettük.¹⁸⁶ Nemcsak az irányítás visszavételét célozná meg, hanem megelőző jelleggel, a szülők megtanulhatnák, hogyan legyenek képesek maguknál tartani az irányítást gyermekük felett.

¹⁸³ Rybski, Nancy Carole: i.m. 58.

¹⁸⁴ Anthony A.H.: A stress inoculation training program for adolescents in a high school setting: a multiple baseline approach. *Journal of Adolescence*, 15. 1992. 164.

¹⁸⁵ Uo. 59.

¹⁸⁶ Uo. 60.

Ahogy már korábban említettem, a program prevenciós hatással bírna a elítéltekre/bűnelkövetőkre nézve is, hiszen az újabb bűnelkövetés megelőzésében is kiemelt szerepe lenne. A hatályos Büntető Törvénykönyv fiatakorúakról szóló fejezete is erről tesz említést és utal a különböző intézkedések megtételének szükségességéről, melyek megtétele előbbre való, mint a büntetés kiszabása a prevenció megvalósítása érdekében.¹⁸⁷ Például a súlyosabb esetekben a javítóintézeti nevelés elrendelése is preventív hatású lehet, hogy a későbbiek során egy gyermek például ne lépjen fel bántalmazóan a családtagjaival szemben, illetve, ha az elrendelése a társadalom védelme érdekében is indokolt. A büntetés kiszabásának lehetséges okai közé sorolhatjuk még azt is, ha a fiatakorúval szemben más nevelési vagy korrekciós módszerek nem alkalmasak a korábban kifejtett magatartása és egyéb felmerülő problémák miatt.

Másrészt iskolai szintű beavatkozással is csökkenteni lehetne a bántalmazó gyermekek számát. Ebben az esetben előadásokat kellene tartani a családtagokkal és másokkal szembeni megfelelő viselkedésről, a mások iránti tiszteletről. Az előadások megtartására a tanárokat képeznék ki, így ők a tanórák keretében adhatnák tovább az ismereteket a gyermekeknek. Az általános jellegű előadásokat az általános iskolákban kellene kivitelezni, míg a középiskolákban a helyes gyermeknevelésről tanulhatnának a diákok. Megismerkedhetnének azzal, hogyan kell egy gyermek számára megfelelő környezetet biztosítani a fejlődése érdekében és hogyan építse fel a nevelési stratégiákat annak érdekében, hogy a gyermek viselkedése ne váljon erőszakossá a családban és más kapcsolatokban sem. Ilyen jellegű beavatkozásokat vezettek be 1980 körül az Egyesült Államokban is. A program a SWPBIS, melynek egyik célja a gyermekek viselkedési problémáinak redukálása volt. Vizsgálták a program hatékonyságát és megállapították, hogy a program segítségével pozitív hatást értek el a gyermekek viselkedési fejlődésében.¹⁸⁸ 2009-ben Hollandiában is bevezették, illetve Norvégia és Ausztrália is részt vesz a folyamatban. Mindegyik állam pozitív eredményekről számolt be a beavatkozásoknak köszönhetően.¹⁸⁹

Végül a gyermekvédelmi jelzőrendszert kellene hatékonyabbá tenni és a felelősségvállalását fejleszteni. A rendszernek a megtörtént eseteken kívül az ebbe az irányba

¹⁸⁷ Btk. XI. Fejezet, A fiatakorúakra vonatkozó rendelkezések

¹⁸⁸ Bradshaw, Waasdorp, T. E., & Leaf, P. J.: *Effects of school-wide positive behavioral interventions and supports on child behavior problems*. Pediatrics, 130(5). 2012. 1136.

¹⁸⁹ Nelen, Scholte, R. H. J., Blonk, A. M., Veld, W. M., Nelen, W. B. L., & Denessen, E.: *School-wide positive behavioral interventions and supports in Dutch elementary schools: Exploring effects*. Psychology in the Schools, 58(6). 2021. 993.

mutató jeleket is észre kellene venniük a megelőzés érdekében.¹⁹⁰ Ez elősegítené azt, hogy a korábban bántalmazott gyermekeknél ne alakuljon ki funkcionális viselkedés, vagyis ne mutassanak agresszivitást a szüleik irányában vagy szélsőséges esetben ne törjenek az életükre.¹⁹¹ E helyett a bántalmazó szülők büntetőjogi felelősségre vonására kerülne sor, illetve a gyermekek is biztonságosabb környezetbe kerülhetnének.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai gyakran nem a megfelelő időben reagálnak a bántalmazásokra utaló jelzésekre, melynek eredménye szélsőséges esetben nemcsak egy gyermek halála lehet, hanem akár egy szülő elleni bántalmazás is. Fontos lenne a gyermekvédelmi feladatok ellátásának hatékonyabb biztosítása, különösen az elvárható időben való reagálást.¹⁹² A 2024. évi XXX. törvény is részt vesz a látencia elleni küzdelemben és a feladatok ellátásnak fejlesztésében, így a Büntető Törvénykönyvet a 209/A. szakasszal egészítette ki. A rendelkezés alapján büntetőjogilag felelősségre vonják azt a gyermekvédelmi jelzésre kötelezett személyt, aki nem jelzi, kezdeményezi, vagy tesz feljelentést az észlelt veszélyeztető körülmények vagy jelek miatt.¹⁹³ Jelzésre kötelezett személyek közé sorolható, többek között a rendőrség, védőnő, tanár, edző, bíróság, gyerekorvos, illetve a javítóintézet is.¹⁹⁴ Az egész társadalom figyelmét szükséges lenne felhívni a gyermekek védelmére, hiszen mindenki felelős valamilyen szinten értük. Bizonyos értelemben minden felnőtt a jelzőrendszer része, mivel ez jelenti a felelősségteljes gondolkodást/társadalmi felelősségvállalás részét.

¹⁹⁰ Garai Renáta: *A Kapcsolati Erőszak Bűncselekmény Tényállásának 10. Születésnapjára: Összegző Gondolatok a Joggyakorlat Tükrében*. Belügyi Szemle 71.10. 2023. 1755.

¹⁹¹ Bartle–Haring, S., Slesnick, N. & Carmona, J.: i.m. 158.

¹⁹² AJB-2227/2010. számú ügy

¹⁹³ A gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2024. évi XXX. törvény 65. §

¹⁹⁴ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 17. § (1)

9. Zárógondolatok

Úgy gondolom, hogy a bevezetésemben feltett kérdéseimre a kutatásom során megkaptam a válaszokat. Számtalan rizikófaktor lehet annak, hogy egy gyerek bántalmazza az anyját vagy az apját, illetve ha egy testvér a saját testvérét. Okot adhat például egy gyermekkori trauma, amely a gyermek mentális állapotára is hatással lehet és elősegítheti az erőszakos viselkedést. Kutatásom alapján úgy látom, hogy sok esetben egy bonyolult kérdés összetett választ igényel, vagyis egy bonyolult ügy háttérében összetett okok, rizikófaktorok állhatnak.

A testvérbántalmazás nem tekinthető normálisnak, azonban sokan vélik úgy, hogy ez nem bántalmazás, hanem egészséges rivalizálás.¹⁹⁵ Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni vagy bagatellizálni a testvéri erőszakot. Nehéz, de fontos megtalálni és meghúzni a határvonalat a testvérek közötti versengés és az abúzus között, mivel komoly következményekkel járhat a gyerekekre és a felnőttekre nézve is.¹⁹⁶ Csakúgy, mint a szülőbántalmazás is, mely esetén a szülő akár fizikailag, akár lelkileg nem képes a bántalmazójától eltávolodni, illetve önmagát megvédeni. Sokszor szégyellik a megtörtént eseményeket, és a legtöbb esetben a bátorságuk elillan, vagy nem is akarnak segítséget kérni.¹⁹⁷ A látencia az egyik fő jellemzője a családon belüli erőszak ezen formájának is, amely miatt nehezzé válik a segítségnyújtás és a prevenció fejlesztése.

Fontos lenne hatékonyabban fellépni a bántalmazások ellen, külön figyelmet kellene fordítani a testvéri erőszak problémájára, érdemes lenne a szociális munkások figyelmét is felhívni rájuk.¹⁹⁸ Mind mikro, vagyis egyének és családok, mezzo, mint szervezetek és a közösségek, illetve a makro, azaz társadalmi-politikai szinten is fontos lenne a beavatkozás.¹⁹⁹

A családon belüli erőszak körében megvalósuló cselekmények általában közfelháborodást és értetlenséget váltanak ki a társadalom tagjaiból, illetve az ilyen ügyekben eljáró jogalkalmazókból is. Egy jogerős ítélet valószínűleg nem változtatja meg a bántalmazó személyiségét, így nemcsak a családon belüli erőszakkal kapcsolatos szabályozási és jogalkalmazási kérdésekkel kell foglalkoznunk, hanem – a prevenció érdekében – a fiatalok lelki működésével, deficites háttérének kezelésével is. Lényeges kérdés, hogy a kapcsolati

¹⁹⁵ Yates P.: i.m. 237.

¹⁹⁶ Perkins, Nathan & Grossman, Susan: *Sibling Violence: The Missing Piece in Family Violence Policy*. *Advances in Social Work*, 19. 2020. 148.

¹⁹⁷ Garai Renáta – Kiss Máté Jenő: i.m. 21 – 22.

¹⁹⁸ Perkins, Nathan & Grossman, Susan: i.m. 138.

¹⁹⁹ Perkins, N. H., & Meyers, A.: i.m. 339.

erőszak bűncselekménnyel kapcsolatos joggyakorlat sokszor törvénysértő. Ez többek között abban nyilvánul meg, hogy amikor a kapcsolati erőszak hivatalból üldözendő (2) bekezdésében szereplő bármely cselekmény is megvalósul, akkor – törvénysértő módon – magánindítványt követelnek a nyomozó hatóságok, mint például a tettleges becsületsértés, valamint a testi sértés esetén is.²⁰⁰

Érdemes lenne megfontolni a dolgozatomban említett javaslatok megvalósítását, amelyek hatékony segítséget jelentenének az agresszív gyermekeknek és családtagjaiknak egyaránt. Ha ezzel is csökkenthetnénk a gyermek által elkövetett bántalmazásokat, akkor ez nagy valószínűséggel a felnőttkori erőszakos bűnözés csökkentésére is pozitív hatással lehetne. Ha már gyerekkorban segítséget nyújtanánk az agresszív, bűnözői magatartással szemben, akkor sokkal nagyobb esély lenne a későbbi bűncselekmények elkövetésének megelőzésére is. Egyúttal ezzel hosszútávon akár a békés és idilli családi környezet megteremtését is elősegíthetnénk.

²⁰⁰ Garai Renáta – Kiss Máté Jenő: i.m. 22 – 23.

Irodalomjegyzék

Aimé, C., Paquette, D., Déry, M., & Verlaan, P.: *Predictors of childhood trajectories of overt and indirect aggression: An interdisciplinary approach*. Aggressive Behavior, 44(4). 2018. 382-393.

AJB-2227/2010. számú ügy

Anthony A.H.: *A stress inoculation training program for adolescents in a high school setting: a multiple baseline approach*. Journal of Adolescence, 15. 1992. 163-175.

Antonius D, Sinclair SJ, Shiva AA, Messinger JW, Maile J, Siefert CJ, Belfi B, Malaspina D, Blais MA.: *Assessing the heterogeneity of aggressive behavior traits: exploratory and confirmatory analyses of the reactive and instrumental aggression Personality Assessment Inventory (PAI) scales*. Violence and victims, 28(4). 2013. 587-601.

Arslan, İ.B., Lucassen, N., van Lier, P.A.C.: *Early childhood internalizing problems, externalizing problems and their co-occurrence and (mal)adaptive functioning in emerging adulthood: a 16-year follow-up study*. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 56. 2021. 193-206.

Bartle–Haring, S., Slesnick, N. & Carmona, J.: *Reciprocity in Adolescent and Caregiver Violence*. J Fam Viol, 30., 2015. 149-159.

Benedek Zoltán: *Az emberölés elhatárolása a halált és az életveszélyt okozó testi sértéstől*. Belügyi Szemle, 2017/4. 34-55.

Biblia: *Teremtés könyve, Óstörténet* (1 Móz 4, 8)

Bijlsma, M.E. Anne– Put, van der E. Claudia – Vial, Annemiek – Horn, Joan van – Overbeek, Geerjan – Assink, Mark: *Gender Differences Between Domestic Violent Men and Women: Criminogenic Risk Factors and Their Association With Treatment Dropout*. Journal of Interpersonal Violence 37, 2021. NP21875-NP21901

Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós: *Kriminológia*. Wolters Kluwer Hungary Kft., 2020.

Bradshaw, Waasdorp, T. E., & Leaf, P. J.: *Effects of school-wide positive behavioral interventions and supports on child behavior problems*. Pediatrics, 130(5). 2012. 1136-1145.

Browne, K.D., Hamilton, C.E.: *Physical Violence Between Young Adults and Their Parents: Associations with a History of Child Maltreatment*. Journal of Family Violence 13. 1998. 59-79.

Côté, S.,M., Vaillancourt, T., Barker, E. D., Nagin, D., & Tremblay, R. E.: *The joint development of physical and indirect aggression: Predictors of continuity and change during childhood*. Development and Psychopathology, 19(1). 2007. 37-55.

Cottrell B, Monk P: *Adolescent-to-Parent Abuse: A Qualitative Overview of Common Themes*. Journal of Family Issues, 25(8). 2004. 1072-1095.

Cottrell B: *Parent abuse: the abuse of parents by their teenage children/prepared by Barbara Cottrell for the National Clearinghouse on Family Violence*. Health Canada, 2003. 37-45. (ISBN: 0-662-33627-5)

Domokos Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.

Edelstein Arnon: *Parricide: Children and Adolescents who Murder their Parents – New Theoretical Insights*. International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience (25)4. 2023. 130-135.

Edenborough M., Jackson D., Mannix J., & Wilke, L. M.: *Living in the red zone: the experience of child-to-mother violence*. Child & Family Social Work, 13(4). 2008. 464-473.

Eriksen, S., Jensen, V.: *All in the Family? Family Environment Factors in Sibling Violence*. J Fam Viol 21, 2006. 497-507.

Garai Renáta – Kiss Máté Jenő: *Burokba zárt erőszak: a szülőbántalmazás sajátosságai a büntetőjogi beavatkozás és a joggyakorlat tükrében*. Ügyészségi Szemle, 2022/1. 6-24.

Garai Renáta: *A Kapcsolati Erőszak Bűncselekmény Tényállásának 10. Születésnapjára: Összegző Gondolatok a Joggyakorlat Tükrében*. Belügyi Szemle 71.10. 2023. 1743-1758.

Gáspár Szilvia: *Dilemmák a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül*. Jogi Fórum, 2017. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaspar_szilvia_buntetojogi_belatasi_kepesseg_jogi_forum.pdf

Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévy Miklós(szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Wolters Kluwer Kft. 2016.

Herrenkohl TI, McMorris BJ, Catalano RF, Abbott RD, Hemphill SA, Toumbourou JW.: Risk factors for violence and relational aggression in adolescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(4). 2007. 386-405.

Howard, Jo.: *Adolescent Violence in the Home – The Missing Link in Family Violence Prevention and Response*. ADFVC Stakeholder Paper 11., Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse, 2011. <https://sfv.org.au/wp-content/uploads/2017/06/Adolescent-violence-in-the-home.pdf>

Ibabe I: *Direct and indirect Effects of Family Violence on Child-to-Parent Violence/ Efectos Directos e Indirectos de La Violencia Familiar Sobre La Violencia Filio-Parental*. *Studies in Psychology* 35(1). 2014. 137-167.

Jauregizar J, Ibabe I, Straus MA: *Violent and Prosocial Behavior by Adolescents toward Parents and Teachers in a Community Sample*. *Psychology in the Schools* 50 (5). 2013. 451-470.

Jennifer L., Tessa B., Sabrina F., Elisa R.: *Child-to-Parent Violence: Frequency and Family Correlates*. *Journal of Family Violence* 30(6). 2015. 729-742.

Kanyuk Petra Ágnes: *A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében*. *Magyar Rendészet*, 2016/5. 31-44.

Kennedy, T.D., Edmonds, W.A., Dann, K.T.J.: *The Clinical and Adaptive Features of Young Offenders with Histories of Child-Parent Violence*. *J Fam Viol* 25. 2010. 509-520.

Knappe, S., Martini, J., Muris, P., Wittchen, H.-U., Beesdo-Baum, K.: *Progression of externalizing disorders into anxiety disorders: Longitudinal transitions in the first three decades of life*. *Journal of Anxiety Disorders* 86(1). 2022. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2022.102533>

Körmendi Attila, Pataky Nóra: *Agresszió és szociális információfeldolgozás az iskolában*. *Új Pedagógiai Szemle* 61:1-5. 2011. 50-54.

Krienert, J. L., & Walsh, J. A.: *Sibling Sexual Abuse: An Empirical Analysis of Offender, Victim, and Event Characteristics in National Incident-Based Reporting System (NIBRS) Data, 2000–2007*. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(4). 2011. 353-372.

Levin IP, Weller JA, Pederson AA, Harshman LA: *Age-related differences in adaptive decision making: Sensitivity to expected value in risky choice*. Judgment and Decision Making, 2(4). 2007. 225-233.

Loeber, R., & Hay, D.: *Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood*. Annual Review of Psychology 48., 1997. 371-410.

McCloskey, L. A., & Lichter, E. L.: *The Contribution of Marital Violence to Adolescent Aggression Across Different Relationships*. Journal of Interpersonal Violence, 18(4). 2003. 390-412.

McDonald C, Martinez K: *Victims' Retrospective Explanations of Sibling Sexual Violence*, Journal of Child Sexual Abuse, 26:7. 2017. 874-888.

Meyers A: *Lifting the veil: The lived experience of sibling abuse*. Qualitative Social Work, 16(3). 2017. 333-350.

Moylan CA, Herrenkohl TI, Sousa C, Tajima EA, Herrenkohl RC, Russo MJ.: *The Effects of Child Abuse and Exposure to Domestic Violence on Adolescent Internalizing and Externalizing Behavior Problems*. J Fam Violence, 25(1). 2010. 53-63.

Nelen, Scholte, R. H. J., Blonk, A. M., Veld, W. M., Nelen, W. B. L., & Denessen, E.: *School-wide positive behavioral interventions and supports in Dutch elementary schools: Exploring effects*. Psychology in the Schools, 58(6). 2021. 992-1006.

Németh Eszter: *Hozzá tartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*. Szám-Lap, 2012/9. <http://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>

Noland, Liller, K. D., McDermott, R. J., Coulter, M. L., & Seraphine, A. E.: *Is Adolescent Sibling Violence a Precursor to College Dating Violence?* American Journal of Health Behavior, 28(1). 2004. S13-S23.

O'Hara, Duchscher, J. E., Beck, C. J. A., & Lawrence, E.: *Adolescent-to-Parent Violence: Translating Research into Effective Practice*. Adolescent Research Review, 2(3). 2017. 181-198.

Ortega-Campos E, De la Fuente-Sánchez L, Zaldívar-Basurto F, Buestán-Játiva ME, García-García J.: *Predicting the Risk of Re-Offending in Child-to-Parent Violence Using the Structured Assessment of Violence Risk in Youth*. Healthcare, 11(22). 2023. 2952.

- Pagani, L., Larocque, D., Vitaro, F.: *Verbal and Physical Abuse Toward Mothers: The Role of Family Configuration, Environment, and Coping Strategies*. Journal of Youth and Adolescence, 32. 2003. 215-222.
- Pagani, Linda: *Risk Factor Models for Adolescent Verbal and Physical Aggression Toward Fathers*. Journal of Family Violence 24.3. 2009. 173-183.
- Perkins NH, Rai A, Grossman SF: *Physical and Emotional Sibling Violence in the Time of COVID -19*. J Fam Violence, 37(5). 2022. 745-752.
- Perkins, N. H., & Meyers, A.: *The manifestation of physical and emotional sibling abuse across the lifespan and the need for social work intervention*. Journal of Family Social Work, 23(4). 2020. 338-356.
- Perkins, Nathan & Grossman, Susan: *Sibling Violence: The Missing Piece in Family Violence Policy*. Advances in Social Work, 19. 2020. 138-156.
- Perri, Frank S.: *The Flawed Interview of a Psychopathic Killer: What Went Wrong?* Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling 8(1) 2011. 41-57.
- Ranschburg Jenő: *Félelem, harag, agresszió*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1981.
- Rózsa Huba: *Őstörténet. A világ keletkezése és az emberiség eredete a Biblia szerint*. Szent István Társulat. Budapest, 2008. 81–84.
- Rybski, Nancy Carole: *An evaluation of a family group therapy program for domestically violent adolescents*. The University of Arizona, 1958. <http://hdl.handle.net/10150/288862>
- Satoh, Jun-ichi: *Judicial Review in Japan: An Overview of the Case Law and an Examination of Trends in the Japanese Supreme Court's Constitutional Oversight*. Loyola of Los Angeles Law Review 41(2). 2008. 603-628.
- Solt Ágnes: *A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere*. Belügyi Szemle, 2022(59). 164-180.
- Stang Tünde: Szociális munka családokkal. In: Feuer Mária (szerk.): *A családsegítés elmélete és gyakorlata*. Akadémiai kiadó, 2019.
- Szabó Bernadett: *Gyermekkor vagy fiatalkor? - A büntethetőségi korhatár leszállításának egyes kérdései*. Diskurzus, 2022/2. 28-41.

Szabó Kinga: *A családon belüli erőszak szociológiai kutatása interjúelemzés tükrében*. Jogtudományi Közlöny, 2023/5. 225-233.

Szabó Miklós: *És mindenütt vér – Szülőgyilkosságok Magyarországon az ezredfordulón*. Budapest, Aperiion 2012.

Szoboszlai-Kiss Katalin: *Alvó Demokrácia. Kormányzásról, törvényről, erkölcsről Homérosztól Szókratészig*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2018.

Tapodi Péter Ádám: *A nyitott törvényi tényállású bűncselekmények mulasztásos változatának alkotmányos büntetőjogi vonatkozásai, különös tekintettel az Alkotmánybíróság gyakorlatára*. MJ, 2019/3. 165–179.

Tóth-Zsámboki Judit: *Az életveszélyt okozó testi sértéssel kapcsolatos problémákról*. Iustum Aequum Salutare, 2009/4. 287-310.

Tucker CJ, Finkelhor D.: *The State of Interventions for Sibling Conflict and Aggression: A Systematic Review*. Trauma Violence Abuse. 18(4). 2017. 396-406.

Varga Szabolcs – Bálint Ágnes Diána: *Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat*. Belügyi Szemle, 2020/4. 10. 9-51.

Veigh, Mary Jo Mc.: *'But She Didn't Say No': An Exploration of Sibling Sexual Abuse*. Australian Social Work, 56(2). 2003. 116-126.

Virág Irén: *Age-Specific Characteristics in a Pedagogical Approach*. Journal of Applied Technical and Educational Sciences, 11(1). 2021. 3-27.

Visontai-Szabó Katalin: *A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi kérdései*. 4. kötet. In: Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica. 2014. 243.

Visontai-Szabó Katalin: *A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai*. IDEA, 2018.

Wiehe: *Sibling Abuse: Hidden Physical, Emotional, and Sexual Trauma* (2nd ed.). SAGE Publications, Incorporated. 1997.

Yates P.: *"It's Just the Abuse that Needs to Stop": Professional Framing of Sibling Relationships in a Grounded Theory Study of Social Worker Decision Making following Sibling Sexual Behavior*. J Child Sex Abus, 29(2). 2020. 222-245.

Hivatkozott jogszabályok, joggyakorlat:

1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2024. évi XXX. törvény

Magyarország Alaptörvénye

Hivatkozott bírósági döntések:

Andrew Grant DeYoung v. Derrick Schofield (2010). United States Court of Appeals, Eleventh Circuit, No. 09-10964 D.C. Docket No. 04.-01559-CV-WBH

Bács-Kiskun Megyei Bíróság, 2.Fk.502/2006/9.szám

Bever v. State (2020). Court of Criminal Appeals of Oklahoma, No. F-2018-870

Csongrád megyei bíróság, 1.Fk.1431/2006/46.

Kinkel v. Long (2022). United States District Court, District of Oregon, 6:11-cv-06244-AA.

Kúria, Bfv.II.62/2020/6.

Menendez v. Terhune (2005). United States Court of Appeals, Ninth Circuit, Nos.03-55863, 03-56023.

Miskolci Törvényszék 19.B.3/2021/19. 4.

Sarah Marie Johnson v. State of Idaho (2017). Supreme Court of Idaho, Docket No. 42857

Woodham v. State (2001). Supreme Court of Mississippi, No. 1998-KA-01689-SCT.

Internetes hivatkozások:

<https://kekvillogo.hu/a-naptara-ures-volt-attol-a-naptol-kezdve-az-osszes-feljegyzeseit-kidobalta-fel-evig-megjatszotta-a-nyomozok-elott-soproni-agi-fia-edesanyja-eltunet-meg-a-mediaban-is-kerestette-az-akkor-mar/>

<https://domesticviolenceresearch.org/domestic-violence-facts-and-statistics-at-a-glance/>

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről -
Ügyészség (ugyeszseg.hu)

a-gyermekek-es-a-fiatalok-bunozesével-és-a-kiskorú-sértettekkel-összefüggő-
egyeb-adatok-2020-2022.pdf (ugyeszseg.hu)

lfiiga_106_2_2023_melléklet.pdf (ugyeszseg.hu)

<https://lexiq.hu/adhd>

<https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/statisztikai-adatok/tajekoztato-a-bunozesrol/> (ENyÜBS)